

Ova knjiga je objavljena uz potporu
Ministarstva kulture Republike Hrvatske

Jasna Horvat
Alikvot

Copyright © Jasna Horvat, Osijek, 2013.
All rights reserved

Fotografija na naslovnici i ilustracije
Copyright © Jasna Horvat, Osijek, 2013.

Odabrala
Anita Peti-Stantić

Jasna Horvat

Alikvot

ALGORITAM

Zagreb, prosinac 2013.
prvo izdanje

*Čovjek je poput razlomka.
Brojnik mu je ono što on jest,
a nazivnik ono što misli o sebi.
Što je nazivnik veći,
razlomek je manji.*

L. N. TOLSTOJ

Ovako živim s njim, u njemu. Nerazdjeljiv.

O ko me spoji s ovim tuđinom u jedno?

Tijelo: težina drži me za zemlju

i odvući će me u nju svega, bez ostatka.

A. B. ŠIMIĆ, *TIJELO*

Sadržaj

Podijeljeno s Vladimirom	11
--------------------------------	----

Dijeljenje bez ostatka	19
-------------------------------------	-----------

15 Prazan dan	21
---------------------	----

21 Kava ne kaže: hajde, nego: sjedni!.....	45
--	----

27 Tko se uzdiže, dolazi iz dubine	77
--	----

45 Čežnja za okusom bagremova cvijeta	101
---	-----

35 Zapisano u sjeni vrata Lahora	129
--	-----

81 Djela se prosuđuju po namjerama.....	169
---	-----

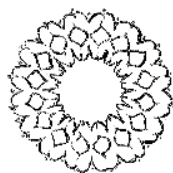
49 Pogreška se nalazi u korijenu svijeta	193
--	-----

63 Gledati, vidjeti i misliti.....	227
------------------------------------	-----

25 Želja mi je za tobom ne zažaliti	267
---	-----

9 Eratostenovo sito	307
---------------------------	-----

Epilozi	333
3 Tri – bez promatrača svijet ne postoji.....	335
5 Pet – svakodnevna vještina zvana voljeti.....	341
7 Sedam – životu se čovjek ne može oteti.....	347
9 Devet – bio je, i – prošao.....	353
 Dodatak	357
Bilješka o autorici	359
Bilješka o tekstu	363
Prilozi.....	365
Pogovor: Život kao neprekinuta igra	369

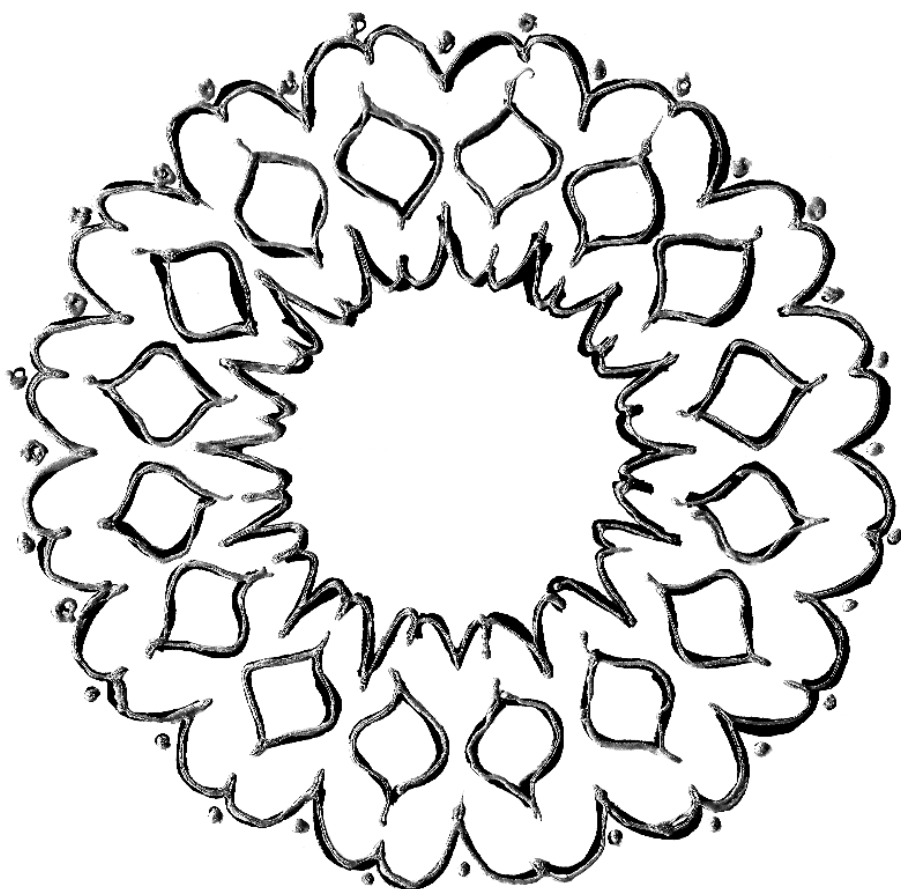
Tumačenje brojeva preuzeto je iz djela: David Wells, *Rječnik zanimljivih i neobičnih brojeva*, Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2005.

Temelj priče o Melek Jaši zapisao je Vladimir Mažuranić u: *Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji, godine 1480.-1528. (i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća)*, Zbornik Kralja Tomislava, JAZU, 1925.

Biografija Vasca da Game provjeravana je u knjizi Sanjay Subrahmanyam objavljenoj pod naslovom *The Career and Legend of Vasco da Gama*, Cambridge University Press, 2002.

Alikvot (latinski – aliquoties) poznati je dio nekog većeg broja u kojemu je ovaj, poznati dio, sadržan bez ostatka. Tako je broj 3 *alikhvot* broja 9, broja 15, broja 21 i, primjerice, broja 27, a broj 5 *alikhvot* je broja 10, 15, 25 i ostalih brojeva djeljivih s brojem 5.

Suprotnost *alikhvotu* naziva se *alikhvant* i predstavlja one brojeve kojima određeni broj nije djeljiv. Osnovno svojstvo *alikhvota* – *dijeljenje bez ostatka* – susreće se posvuda. U glazbi, tiši tonovi koji se javljaju uz osnovni ton dajući mu boju i punoću, nazivaju se *alikhvotni tonovi*. Osim u glazbi, prisutno je i slikarstvu, matematici, kemiji, ali i u ideji kršćanstva. *Dijeljenje bez ostatka* primijenjeno je i u pisanju ovog rukopisa kao i u njegovom konačnom oblikovanju.

Praslika svake ljubavi je žrtva na Golgoti: samog sebe dati *bez ostatka*.

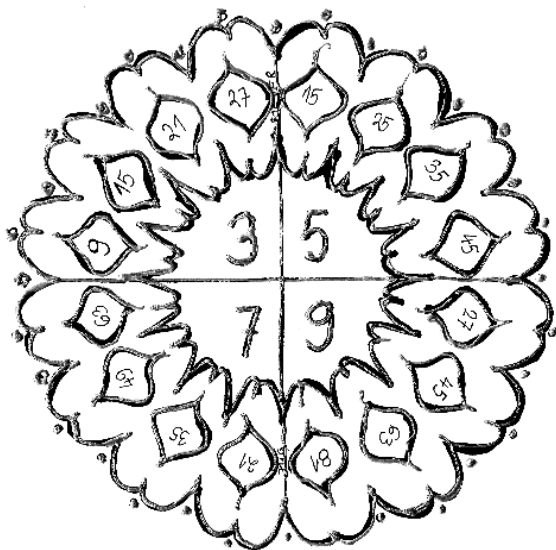
BÉLA HAMVAS, *KRŠĆANSTVO,*
SCIENTIA SACRA II.

Antika je, primjerice, lijepim smatrala objekt koji posjeduje harmonijske mjere, odnosno *mjere bez ostatka*. To je podrazumijevalo sumjerljivost (*symmetria*): jedna glava kanonski je ulazila u tijelo sedam puta bez ostatka. Prikaz tijela koje bi prema glavi bilo primjerice u odnosu 1 : 7,6 smatralo bi se ružnim. Više ulančanih zajedničkih mjera osiguravalo je veću ljepotu. Ovo se naziva proporcija, odnosno niz izjednačenih omjera: $100 : 50 = 18 : 9 = 10 : 5$ itd.

MIROSLAV HUZIJK, *OSJEĆAJI,*
RAZUM I UMJETNIČKO DJELO

Veličina stošca Kožičićevog glagoljskog olovnog slova je 4,558 mm. Sve veličine unutar knjige moguće je *bez ostatka* mjeriti tom veličinom kao jedinicom – kao svojevrsnim cicerom. Riječki cicero samo je 0,046 mm veći od Didotova (4,512 mm) koji je tek od 1879. g. bio prihvaćen kao standardna međunarodna tipometrijska jedinica.

FRANE PARO, *TIPOGRAFSKE*
OSOBITOSTI KNJIŽICE OD ŽITIJA
RIMSKIH ARHIJEREJOV I CESAROV

Podijeljeno s Vladimirom

OSIJEK, PROSINAC 2008. GODINE

Karte se ne otvaraju prije igre. U igri, ne odaju se aduti. Kao i o kartaškoj igri, o napisanom ne bi trebalo progovarati dok ne postane odigrano – pročitano. Razlog je jednostavan, tekst je vrsta igre. Kod oulipovaca^a i Šeherezade, igra je to zadana ograničenjima iz svijeta brojeva. Premda dogradiva i složiva, ovakva lingvističko-matematička igra, okončavala se s onoliko ishoda koliko je puta zaigrana. Svako novo čitanje (ponekad i istog čitatelja) permutira prethodne ishode, nudi novo razumijevanje i potvrđuje igrivost slovno-brojčanog teksta.

Govorenje o pisanom umanjuje igru čitanja, jednako kao što i pisanje o čovjeku umanjuje enigmu postojanja. Čini se, i čovjek i tekst su

a Andrijana Kos-Lajtman i Ivana Buljubašić u svom radu *Romani Jasne Horvat kao (post) oulipovski narativi* (Čakovec, 2013.) za Oulipo grupaciju navode sljedeće: “24. studenog 1960. povijest književnosti, posebice francuska književnost, pamtit će kao dan kada je održan prvi sastanak skupine Oulipo (Lescure 2003, 172). Oulipo (franc. *Ouvroir de littérature potentielle* / *Radionicu potencijalne književnosti*) osnovao je François Le Lionnais zajedno s Raymondom Queneauom, a skupina je okupljala uglavnom francuske književnike i matematičare. Prvotni naziv bio je S.L.E. (franc. *Sélitex; séminaire de littérature expérimentale* / *Seminari eksperimentalne književnosti*), a tek je 19. prosinca 1960. preimenovana u Oulipo (isto, 172). Cilj je skupine bio, kako govori i sam naziv, pronalaženje novih potencijalnih struktura, uzoraka i modela koje će se koristiti pri stvaranju književnih tekstova. Članovi skupine Oulipo eksperimentiraju s tehnikama pisanja, najčešće koristeći matematičke permutacije ili matematičke probleme i obrasce u oblikovanju tekstova. Ti su obrasci i tehnike ponajprije ograničenja koja si oulipovci postavljaju i testiraju na svojim radionicama. Iako su svoja ograničenja primjenjivali najčešće u poetskim tekstovima, postoje i prozna ostvarenja izgrađena na istim principima.”

kao šljiva, isprva tvrdi, teško raskoljivi; naposljetku podbuhli, otežani svatko svojim crvom, svatko svojom gnjilosti.

Govoriti o tekstu prije teksta kvari igru, a kvariti igru nije mudro, time ni poželjno.

Ipak, sve što je mudro nije uvijek i dobro. Učinci nekih ludosti, nemudrosti, do sada su uspijevali nemoguće, čak i pomaknuti putanju planeta. Time su ludosti opravdale neracionalna, nepromišljena djelovanja, kao što će i ovo pojašnjenje usmjeriti *Alikvot*, trenutačno još uvijek – nepročitani rukopis u tekst koji preslikava svojevrsno *dijeljenje bez ostatka*.

Čemu *dijeljenje*, zašto *bez ostatka*?

Dijeljenje i primanje, bitne odlike postojanja, nerijetko su uvjetovane taštinom i pokojom emocijom. Ljubavi, strasti i zatravljenosti rađaju se i umiru, taština ih preživljava i u preživljavanju navodi na primanja i davanja. Tim su načelima određene civilizacije, pisana i nepisana pravila, zakoni i postulati življenja.

Velike riječi, kao što su taština i civilizacija, ponekad podrazumijevaju vrlo malo... tek način na koji se prepoznaje svemirom rasprostranjeni osjećaj bespomoćnosti.

Kada se govori o davanju, lakše je odgovoriti što darujemo (ono čime raspolažemo) negoli zašto se odlučujemo na darivanje. Osvajamo li davanjem? Tražimo li milost? Ili nju, milost, ako smo dovoljno jaki i nadmoćni, pokazujemo? Dajemo li da bi naša ljubav bila veća, ispravljamo li, možda, neku nepravdu?

Kao i u svemu, i u davanju i u primanju moguće je prekoračiti među. Zbog nevidljivosti linija međe, nema nam druge, nego ih procjenjivati naslijepo, *otprilike* i pogađanjem. Krivo procjenjivanje granica naziva se *prekoračivanjem osjećaja za mjeru*. Prekoračeni osjećaj za mjeru vodi nerazumijevanju, sudarima, sukobima, velikim i malim bitkama, cijelim ratovima.

Kako prepoznati je li prekoračen *osjećaj za mjeru*? Je li se moguće nekomu/nečemu (pre)dati bez ostatka, a ne prijeći nevidljivu granicu? Hoće li se, moraju li se ostvariti želje kojima smo se predali potpuno, bez ostatka?

Alikvot, tekstualno *dijeljenje bez ostatka*, neće odgovoriti na ova pitanja. Njime će se prepričati životi nekih pojedinaca, onih koji

su se bez ostatka predali vizijama i vremenu. Kako riječ *dijeljenje* obitava i u bezbolnim, svijetlim razinama svijesti apstraktnog svijeta matematike, pripovijedanje će slijediti matematičke principe.

Poglavlja numeriraju složeni brojevi. Izabrano ih je deset: 15, 21, 27, 45, 35, 81, 49, 63, 25, 9, listom umnošci neparnih brojeva^b. Primijeni li se postupak faktorizacije na brojeve poglavlja (u kojemu će se izostaviti dijeljenje s brojem jedan^c i složenim brojem kojim je označeno pojedino poglavlje), čitatelju se na izbor nude mogući epiloz. Rečeno jednostavnije, podijele li se (bez ostatka) brojevi kojima su označena poglavlja uporabom tri prosta broja (3, 5 i 7) i jednog složenog broja (broja 9), dobiveni će kvocijent čitatelja uputiti na jedan ili više mogućih epiloga svakog poglavlja.

Tako se, primjerice, poglavlje broj 15 bez ostatka može podijeliti brojem 3 i brojem 5 te su i epilog broj 3 i epilog broj 5 njegovi *aliquoti* i jednako mogući završeci. Poneka poglavlja, kao što su poglavlja broj 25 i 49, te poglavlje, ali i epilog broj 9 *aliquoti* su samo jednog broja tako da ta poglavlja rezultiraju tek jednim ponuđenim završetkom. Iznimku čini poglavlje broj 81. Broj 81 djeljiv je s tri broja (3, 9 i 27), od kojih su dva broja oznake poglavlja (9 i 27), a dva broja oznake epiloga (3 i 9). Arhitektura poglavlja 81 pokazuje da se priroda ponaša postojano, čak i kada u svom ponašanju tvori iznimke.

Dakle, pokuša li se bez ostatka podijeliti svako poglavlje, rezultat će dijeljenja imati jedan ili više mogućih ishoda. Čitatelju je prepušteno izabrati najvjerojatniji epilog ponuđen na kraju romana (epilog 3, epilog 5, epilog 7 ili epilog 9) ili, ponekad, jedini moguć (ako se broj poglavlja može bez ostatka podijeliti samo jednim brojem (primjer; poglavlje broj 25 bez ostatka djeljivo je jedino epilomom 5). Uz brojeve,

b Pojam neparnog broja uveli su pitagorejci. Nazivali su ga muškim brojem. Za neparni broj postoji još jedan hrvatski naziv – *lihi* broj.

c Iako zadovoljava definiciju prostog broja, broj jedan se po konvenciji ne ubraja u proste brojeve.

vodiči pri izboru epiloga mogu biti simboli glagoljičkih^d znakova, pisma Konstantina Filozofa Solunskoga^e. U Konstantinovu pismu, slova istodobno predstavljaju brojeve i simbole, te se glagoljičke numeracije poglavlja mogu interpretirati u njihovom simboličkom značenju.

Ishodi pojedinih poglavlja vjerojatno će ostati dvojbeni jer, kao što ljudski životi mjestimice osvjetljavaju tek neke dijelove epohe, tako i epilozi opisuju samo neke od mogućih ishoda.

Prije negoli se poglavlja podijele, junaci umore i epilozi zatvore, treba reći da je zabilješke o mjestima i likovima objavio Vladimir Mažuranić^f davne 1925. godine.

Kako bi Vladimirov putokaz bio čitljiviji, ponio ga je lik Dane Puljiza, junaka izmiješanih osobina dviju postojećih osoba.

Prva od njih je Vladimir Lendić Lemba. Njegova je izdašna ruka, naučena na dijeljenja i darivanja, u doba ratne 1991. godine utišavala nemire ispisivanjem nikada objavljenih pjesama. Druga je osoba poznata čitateljima knjige *Pismo u pismu* (Naklada Ljevak, 2008.),

- d Glagoljica (*glagoljati* – govoriti, pripovijedati, reći) je pismo čiji je tvorac Konstantin Filozof Solunski (Ćiril). Nastala je 863. godine pri teološkoj misiji braće Konstantina i Metoda u Moravskoj, kamo ih je po zahtjevu moravskoga kneza Rastislava uputio bizantski car Mihael III. Ćiril je na glagoljici zapisao prve slavenske riječi. U glagoljici 38 znakova istodobno označavaju slova, brojeve i simbole. Pri sastavljanju pisma Konstantin je koristio teološku simboliku u kojoj je križ simbolizirao kršćanstvo, krug savršenstvo, a trokut Sveto Trojstvo.
- e Konstantin Filozof Solunski (826./827. – 14. 2. 869.) u Rimu je, pred kraj života, ime izmijenio u Ćiril. Konstantin i brat mu, Metod, rođeni su u Solunu. Otac im je bio drungar, visoki bizantski vojni zapovjednik. Konstantin je odgojen na carskom dvoru. Radio je kao bibliotekar u carigradskoj Svetoj Sofiji i kao učitelj filozofije na carigradskoj visokoj školi. Braća su proglašena kršćanskim svecima čiji se spomendan obilježava 5. srpnja, a papa Ivan Pavao II. ih je, zbog njihova zalaganja za sprječavanje crkvenog raskola, proglasio zaštitnicima Europe.
- f Vladimir Mažuranić, pravnik (Karlovac, 16. 10. 1845. – Zagreb, 17. 7. 1928.). Sin Ivana i otac Ivane (Brlić-Mažuranić). U Beču i Zagrebu studirao pravo. Nakon sudačke i odvjetničke prakse u Karlovcu i Ogulinu, 1878. dodijeljen austrijskoj vojsci kao savjetnik za civilna pitanja u okupaciji BiH. Od 1884. u Odjelu za pravosuđe Hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade, potom (1898.-1912.) predsjednik Banskog stola. Član predsjedništva JAZU (1818.-1821.); počasni član Češke akademije znanosti, Poljske akademije znanosti i Učenog društva u Lavovu. Od 1870. piše pjesme i kazališne komade, poslije se bavi povijesnim temama, osobito ulogom Hrvata u islamskom svijetu. Najpoznatija su mu djela *O rječniku pravnog nazivlja hrvatskoga*, Rad JAZU, 1902., *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, Zagreb 1908.-1922., *Grof Ivan* (drama), Zagreb 1883; *Hrvatsko pravno-povijesni izvori i naša lijepa književnost*, Ljetopis JAZU 1912.; *Dodatak prinosima za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, Zagreb 1923.; *Djela Ivana Mažuranića* (ured.), Zagreb 1924.; *Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji, godine 1480.-1528. (i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća)*, Zbornik Kralja Tomislava itd., JAZU 1925., i druga djela. (Hrvatski leksikon, II svezak; Naklada Leksikon d.o.o., Zagreb 1997.).

romana *Bizarij* (Naklada Ljevak, 2009.) i romana *Auron* (Naklada Ljevak, 2011.). Ta je osoba predstavljena kao moj životni partner, i slovom B. – inicijalom svoga prezimena i nadimka. B. me nadahnjuje i danas: sažetošću, sadržajnošću, davanjima i, iznad svega, poimanjem života kao filozofije koja se ostvaruje u djelima.

Dovršetkom *Alikvota* počelo je udaljavanje od opisanih *dijeljenja bez ostatka*. Udaljavajući se, dogodila se razdaljina, s njom i pogled unazad, točnije u 1993. godinu.

Ta je godina počela smrznuto. Hladno, smrznuto i traljavo. Za razliku od dugačkog i oblačnog siječnja, veljača se zakitila sunčanim danima. Sjeverac je fjukao i čistio ravnicu. Mnogi su se nadali da će proljeće donijeti nešto dobro, nešto drukčije i novo.

Devetog je veljače, iznenadno, u trideset i devetoj godini života, umro Vladimir Lendić Lemba. Iza njega ostalo je upravo onoliko koliko će ostati iza svakoga od nas, onoliko koliko je dospio podijeliti. Podijeliti i napisati. Za one do kojih nije dospjelo njegovo dijeljenje, ostavio je pjesme. Lemba ih je pisao upravo onako kako je i živio – dijeleći i rasipajući sebe.

NIKAD VIŠE

Ostavi ljubavi, ostavi danas,
tugu zbog ljudi, tugu zbog grada,
ima još sretnih dana i za nas,
dana bez suza i barikada.

Kada se laste vrate sa juga
proći će ova osama duga,
plakat će sretne proljetne kiše,
rat nikad više, rat nikad više.

Stat ćemo opet s rukom u ruci,
K'o nekada davno u *Zimskoj Luci*,
šumit će rijeka tiho i tiše,
rat nikad više, rat nikad više.

Ljuljat će voda svjetla i sjene,
sve naše čežnje, sve uspomene,
šumit će rijeka poratne nade,
moj mirni, rodni, umorni grade.

Ako u tiho osječko veče,
i neka vrela suza poteče,
osmijeh je suši, vrijeme je briše,
rat nikad više, rat nikad više.

Vladimir Lendić Lemba, OSIJEK, STUDENI 1991.

OSJEČKI VALCER

Tu damu želim u postelji sresti,
a ona me uporno čeka na cesti,
i premda je malo o meni znala,
slutim da noćas sve bi mi dala.

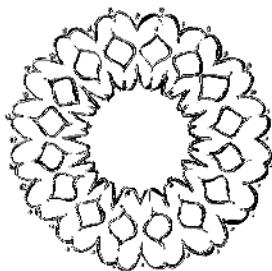
A solira bubanj i luduje bilo,
za ovaj susret lijepo bi bilo,
čuti Vaš svileni glas.
Zvijezda je pala Vama u krilo,
slušajte bubanj osječka vilo,
valcer svira za nas.

Svira naš valcer smrti,
a ja još ljubiti znam,
Vaš glas bih volio čuti,
padaju zvijezde, madam.

Svira osječki valcer,
noćas sam ponovno mlad,
i ljubim zvjezdano nebo,
i zvijezde pale za grad.

Svira naš valcer smrti,
a ja još ljubiti znam,
Vaš glas bih volio čuti,
padaju zvijezde, madam.

Vladimir Lendić Lemba, OSIJEK, PROSINAC 1991.

VRIJEDNOST BROJA

Početna slova glagoljske azbuke imaju i vrijednost broja (čislíce). Titlom iznad slova ili točkom ispred i iza njega upućuje se na čitanje brojevne a ne glasovne vrijednosti znaka (od broja 11 do broja 19 na prvo mjesto dolazi jedinica a zatim desetica; tako se ti brojevi pišu i u većem poretku, iza stotica):

 = 4

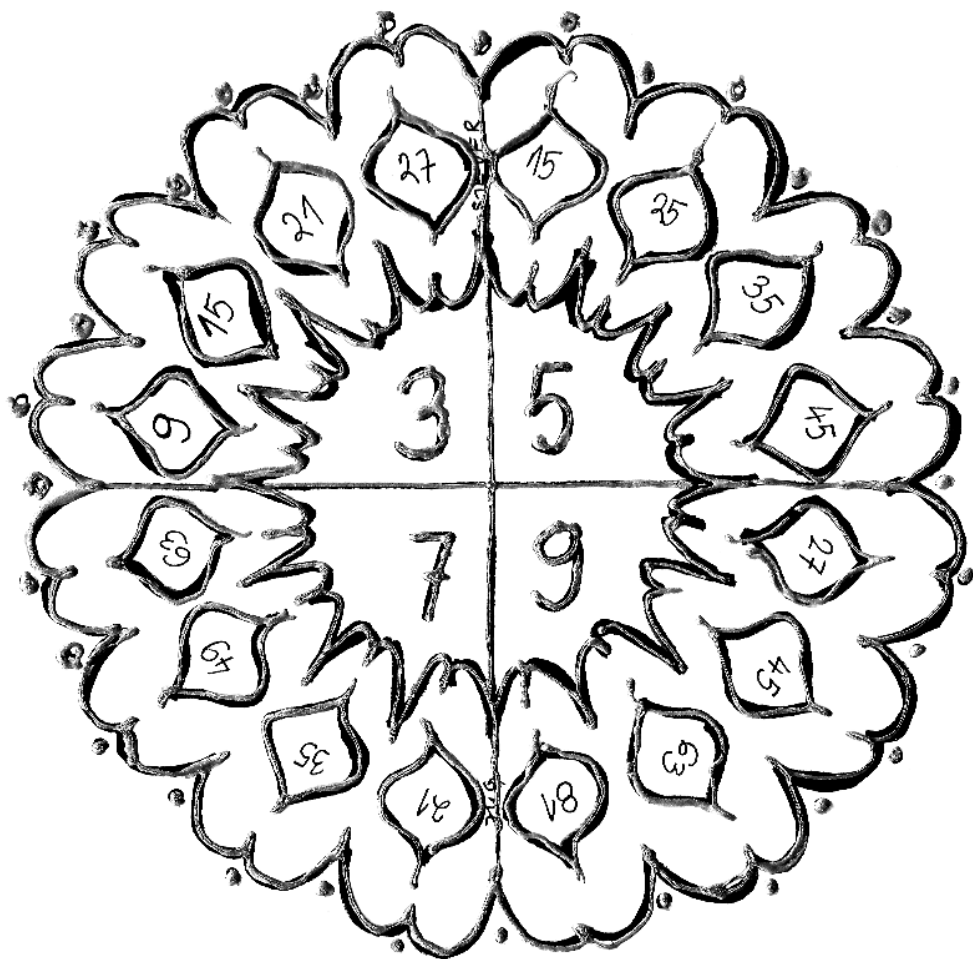
 = 12

 = 52

 = 231

 = 317

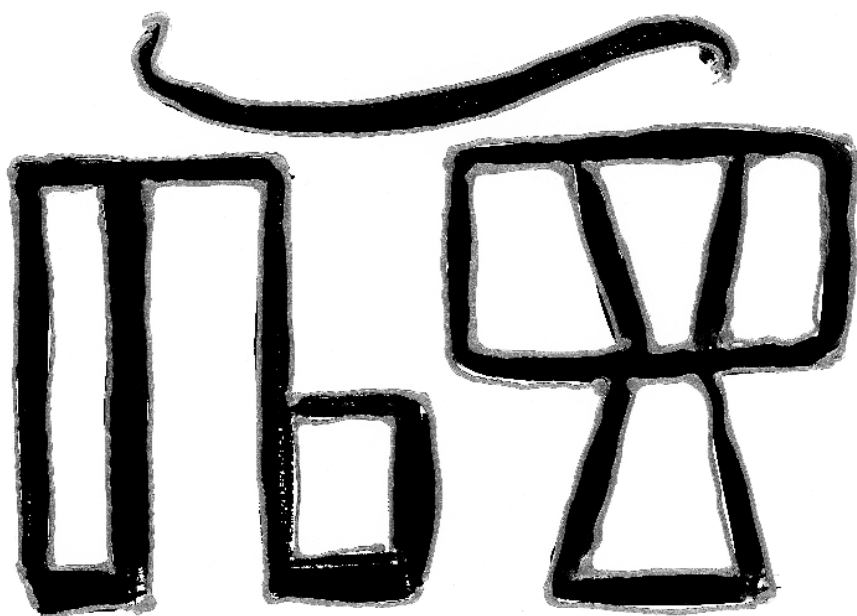
Dijeljenje bez ostatka

15

Prazan dan

naputak: 15 je bez ostatka djeljiv s brojevima 3 i 5
te su brojevi 3 i 5 *aliquoti* broja 15

• 06 • 10 • ^g

... o broju 15

Broj 15 prvi je prirodni broj koji je umnožak dvaju neparnih prostih brojeva.

Peti je trokutni broj.

Najjednostavniji je među višekutnim brojevima.

Njemu je jednak zbroj redaka, stupaca i dijagonala najmanjega magičnog kvadrata.

Petnaest je kugla u biljarskom trokutu.

^g 06 – glagoljički znak (D – dobrê – dobro), ima numeričku vrijednost broja 5.
10 – glagoljički znak (Ī – ĩže), ima numeričku vrijednost broja 10.

Elitna naselja podjednako brižljivo njeguju travu i tišinu. Jednako kao što se ne čuje buka, u njima se ne osjećaju ni mirisi. Ondje ne mirišu objedi, a šetač ne može poći za mirisom bečke šnicle, orade na lešo, naravnog odreska ili škarpine sa žara.

Izdvojena tišinom, izdvojena su i nazivima, dobivenim po boemima, pjesnicima i znanstvenicima, individualcima za života rijetko svrstanih u *elitu*.

Elitno je naselje *Tina Ujevića* izrastalo posljednjih dvadesetak godina. Osim kuća s njegovanim okućnicama, krajem osamdesetih sagrađeno je i šest četverokatnica, prvotno povremenih obitavališta političara, novinara i *biznismena* u prolazu. S vremenom su se stanari mijenjali, a starosjedioci otpućivali u druga naselja i neke drukčije živote. Krajem devedesetih iza neparne numeracije urbanih vila u tom su se naselju mogli zateći dobro situirani samci. Ne zna se je li za takvu, neparnu numeraciju, bila kriva gradska vlast, propust činovnika ili želja da se i brojevima označi izdvojenost njegovih stanara. U svakom slučaju, takva je *neparnost* otvarala prostor nagađanjima i pretpostavkama, posebno usamljenim damama. Neke su tvrdile da ih u pronalaženju njima odgovarajućeg para priječe neparni brojevi s pročelja, a druge da krivica počiva na cijelom naselju i imenu *Tina Ujevića*, sinonimu samoće i lutanja.

Nedjeljno jutro Dane Puljiza bilo je ispunjeno mišlju kako mu nedostaje netko tko bi ga prisiljavao. Dlanom je dotaknuo hladnu stijenku prozorskog stakla. Zadržao je dlan i kao da naselju mjeri

vrućicu, oslušnuo njegovu temperaturu, a zatim i bilo. Puls naselja je obznanjivao ritam (malo)građanskih navika.

Posluhnuo je i izgovorio dijagnozu: "Elitno naselje, u državi bez elite, u svijetu bez otmjenosti."

U njegovoj se rečenici nisu osjećali ni bijes ni gorčina. Čak ni rezigniranost. Tek konstatacija. Bez očevidaca. Konstatacija bez učinaka.

Na licu mu se razabirala neprospavana noć. Pogledom je prešao po kožnatoj fotelji, pisaćem stolu, antiknom stoliću sa šahovskom pločom i naputkom o igri slavnoga Luisa Ramireza de Lucene: *Za igara noću ruka bi mogla praviti sjenku. Stoga uz ploču valja sjesti tako da je svjetlo na lijevoj strani. Danju je poželjno protivnika posjesti naspram svjetlosti. Dobro je pobrinuti se neka protivnik prije igre jede i pije više negoli je potrebno. Ipak, ako igra traje duže, tada je potrebno jesti kako se u glavi ne bi oslabilo. Igračima na raspolaganju mora biti dovoljno vode. Ako se igra za novac, ulog neka bude što manji, jer bi pomisao na gubitak mogla remetiti smirenost u igri... Pješake koji se nalaze ispred kralja ne treba pokretati bez potrebe. Njihovim bi se pomicanjem oslabljeni kralj mogao izložiti napadu.*

Iznad šahovske ploče, tik uz naslon kožnate fotelje, nalazila se kićena gravura. Prikazivala je Aresa, zaokupljenog ljubavnim nemir i strepnjom, u prilaženju Caissi, šahovskoj muzi. Pokreti su mu odavali nemir i iščekivanje njezina ushita. Ruke su im se tek doticale nad šahom, igrom koju je Aresovo nadahnuće osmislilo za Caissu.

Za razliku od Aresove predanosti susretu, kretnje Caissina tijela ukazivale su na oprez i nelagodu. Caissa je uzmicala, a on, Ares, omamljivao se ljubavnim zanosom isprekidanim strahom od neizvjesnosti ishoda igre. Iako se nije razabirala godina nastanka gravure, detalji su upućivali na manirizam osamnaestoga stoljeća, razdoblja u kojemu se šah počinjao igrati Europom.

Uz šahovsku je ploču stajala čaša neispijenoga pića zagasito smeđe boje, grafitna olovka istupljenog vrha, u neredu odložene skice šahovskih poteza i raritetne knjige. Pritiješnjene tvrdo ukoričenim

izdanjem *Sufficientie*, ležale su jedna preko druge – mala knjižica doktora Hoića iz 1888. godine *Slike iz obćega zemljopisa*, prijepis rukopisa *Cosmographiae Commentaria* Luje Gjuraševića iz 1551. godine, Ibn Hawkalova *Orijentalna geografija*, Averroesova *Knjiga prosudbenih rasprava*.

Posvuda knjige, a pod njima fotografije. Motiv na fotografijama, uvijek jedan te isti, utvrda nalik Dubrovniku ili stonskome Velikome zidu. Različitost vremenskih prilika zabilježenih na fotografijama ukazivala je na to da su fotografije prikupljane dugotrajno. Pozornijeg bi promatrača zasigurno zadržala na fotografijama dopisana riječ *Diu*, naziv utvrđenog zdanja, uokvirenog tonovima mora, u svemu različitog od poznatih nijansi mediteranskoga akvamarina.

Knjige su se nalazile posvuda, uz noge stolića, na stolcima i prozorskim klupčicama, a po policama biblioteke, makete diuske utvrde i boce s modelima brodova. Osim maketa i boca, dojam su usahnuća u podjednakoj mjeri ostavljale zbirke kompasa, dvogleda, kao i tijela staklom nepokrivenih karavela.

Sveopću tromost remetio je uokvireni dječji crtež. Žustri potezi snažnih boja prikazivali su more, jedrenjak i nasmijano sunce, a pri samom dnu bila je poruka: *Dragi tata, vrati se kući. Tvoja Danica*.

Biblioteka je doticala čelni zid sobe obzidan bračkim kamenom. Na njemu nije bilo ukrasa, uz njega se nije prislanjao namještaj. Dane je tvrdio kako ga kamen vraća prirodnosti i sebi samomu. Nazivao ga je različitim imenima: kapelicom, čistilištem, inkubatorom nadahnuća, praznom plohom, sugovornikom, sveznalicom i stoikom. Obraćao mu se nekad glasno, nekad bez riječi, u mislima, a u danima koji žele biti zaboravljeni stajao bi pred njim, sa željama ili bez njih, onako kako hodočasnici stoje pred jeruzalemskim Zidom plača. Znao je reći kako ne zna moliti. Od religije je tražio više od utočišta, više od utjehe. Svakako, smisao i opravdanje postojanja. Svrhovitost. Razlog zbog kojega smo načinjeni drugačijima od Tvorca. Pojašnjenje osjetilnosti. Odgovor na pitanje je li svatko od nas živuća kazna ili dar.

Vratimo se jednostavnijem, onome što je moguće prepričati bez dvojbe.

Podovi, čak i kupaonički, bili su od drva. Dane je kolekcionarskom upornošću promišljao suživote suprotnosti, njihovu upućenost jedne drugima, vatre – zraku, drva – vodi. Držao je da drvu dodir s vodom produljuje život. Ta nije li voda ona tvar koja ga je u doba izrastanja hranila i održavala? Pitao se nisu li poganska vjerovanja vidjela *os svijeta* – *Axis mundi* upravo u Drvu svijeta, prvotno rakiti, potom, hrastu, u oba slučaja stablima sa staništima nedaleko vode? Nije li Drvo svijeta povezalno tri razine kozmosa: nebo – svijet bogova, zemlju – svijet ljudi i podzemlje – svijet mrtvih? Nije li Drvo svijeta najbliži srodnik bilja Edenskoga vrta – Drva spoznaje i Drva besmrtnosti? Nije li radoznala Eva posegnula za plodom s Drva spoznaje i tako obznanila žudnju čovjeka da bude što sličniji Bogu? Nije li njezin neposluh, nemir i nestrpljivost ono što najtočnije određuje ljudsko postojanje, a usmjereno je ne samo plodovima Drva spoznaje nego i plodovima Drva besmrtnosti? I naposljetku, nije li se izgon iz Edenskoga vrta dogodio baš zbog tih ljudskih osobina?

Dane je odvojio dlan od prozorskog stakla i prišao pisaćem stolu. Isključio je prijenosno računalo i prihvatio se slaganja bilježaka – termina letova, telefonskih brojeva i nerazumljivih skraćenica čija se značenja lako zaboravljaju. Po svemu sudeći, putovao je često i daleko, a bilježio brzo, neuredno i višejezično.

Ništa od svega toga ne bi bilo razlogom za spominjanje kad se među inim papirima ne bi nalazile posvema nesvakidašnje kopije srednjovjekovnih i ranorenesansnih zemljopisnih karata. Na nekima su se nalazili ucrtani smjerovi vjetrova. Na nekima su označeni podvodni grebeni, na nekima su slikovnim pismom dopisani cijeli odlomci. Dane se ispravio u leđima. Stojeći, prelistavao je poznate stranice.

INCIPIT VITA NUOVA

Procvat Osmanskoga Carstva događao se u doba bujanja zapadnoeuropske renesanse, njezinih slobodnih gradova, sveobuhvatnog

pojma građanstva i pojave nove vrste misaonog čovjeka, uomo universale, već u začetku – seciranog i tijela i duha. Psihotičnost srednjovjekovnog bunila u poimanju svijeta poljuljalo je upravo spomenuto seciranje, tehnika razotkrivanja. Anatomija je prvo ovladala vještinama u kojima se ponajmanje očekivala – slikarstvu i pjesništvu, a imena poput Leonarda da Vinci i Williama Shakespearea još uvijek svjedoče o zastrašujućoj preciznosti rezova vještih anatoma. Je li anatomija bila napredak u razvoju ljudske svijesti o svijetu i sebi? Paracelzus, najglasniji oponent talijanskih anatomskih škola – tu je disciplinu držao sirovom i pogubnom. Vjerovao je u jedinstvo svemira i u cjelovitost njegova organskog tijela na kojemu bolesti tvore samo jedan dio. Zalagao se za osvjetljavanje mraka čovječjeg tijela prodiranjem maštom, a ne nožem; ovladavanjem “Anatomijom esencije”, a ne mesarenjem; upoznavanjem svojstava esencije, tajanstvene klice posadene u svim elementima univerzuma.

Europa se tresla. Kako i ne bi kada je padom Carigrada postajala sve manja i manja. Kardinal Buntovnik – Andrija Jamometić, usudio se četrdeset godina prije Luthera, točnije 1482. godine, za turski prodor optužiti Svetog Oca Siksta IV. i njegovu cezaropapističku politiku. Zalaganje kardinala Buntovnika za pobjedu nove europske misli zaustavio je tek gubitak života.

No, što je značio jedan posjećeni slobodoumnik u iščekivanju sveopćeg potopa pretkazanog za 1524. godinu i ulazak u zodijak riba? Glave su se kotrljale zbog izrečenih ideja; svatko je mogao biti demon ili vještica. Inkvizicijski su sudovi provodili svoju osobnu anatomiju. Samo je u Arezzu 1520. godine spaljeno 1700 heretika, vjerojatno pod utjecajem dvaju najznačajnijih djela onoga vremena: Summis desiderantes affectibus (bule Pape Inocentija VIII. o pobijanju krivovjerstva oglašene na dan 4. 12. 1484.) i čuvene knjige Jakoba Sprengera Mlatilo za vještice – Malleus maleficarum iz 1489. godine, priručnika o elementima čarobnjaštva.

Srednjovjekovno bunilo postalo je kolektivnom fantazijom sa svim simptomima sveopće zaraženosti. Uz duhovnu epidemiju, skućenim gradovima Europe harale su kuga, sifilis, kolera i guba, dopunski pojačivači arome ratova, političkih pustolovina i velikih otkrića, često posljedica osjećaja skućenosti. Paradoksalno, i crna je kuga doplovila morem. Iskrkana je listopada 1347. godine, kada je jedna flota s Orijenta stigla do obale sjeveroistočne Sicilije. Iako su polumrtvi članovi posade stavljeni u karantenu, štakori s njihovih brodova ubrzo su se vrlo uspješno razmili po kontinentu. U samo četiri godine stanovništvo Europe se prepolovilo. Simptomi su uvijek bili jednaki: otekline na preponama i pod pazuhom, potom i krvavi

ispljuvak. Neki su držali da je kuga okrutna, ali i milostiva. Žrtve crnog pomora nisu se predugo mučile. Trećega dana od pojave simptoma nastupalo bi umiranje.

Je li moguće da je čovječanstvo i u doba "procvata" moralo biti ukaljeno bezumnim krvoprolićima? I konačno, je li moguće da je put u Novi Svijet otkriven zbog nečije želje za bijegom iz grotla svjetskih sukoba, a ne zbog strasti za osvajanjima? Jesu li mene, novovjekog pojedinca, davni prijepori zarobili i odvojili me od svakodnevice?

Ja, Dane Puljiz, robijam osamnaest ili nešto više godina, sve od dana kada sam se uhvatio promišljanja istodobne predodređenosti procvata i pada dviju kultura – zapadnoeuropske i osmanske. Odgovore sam tražio posvuda, pa tako i u knjigama temeljnih spoznaja o čovjeku klasičnoga razdoblja. Ponešto sam razabrao u djelima Erazma Rotterdamskog (prije svega mislim na Pohvalu ludosti i Knjigu o dječjem i ugladenom vladanju); ponešto u Orbis Breviarium Zachariosa Lilliusa izdanom 1493. godine u Firenci.

Intrigirali su me i ondašnji dometi širenja tiskarske riječi omogućeni uzdizanjem trgovačkog sloja. Ništa manje nije me oduševljavao ni Maksimus Planudes koji je u 14. stoljeću s indijskog preveo oznaku za "nazivnik" i tako je uveo u europsku matematiku, ili pojava "arapskog paradoksa" kojim su arapski brojevi trajno potisnuli rimske i uveli novu oznaku za nulu, do tada nekorišten broj. Arapi su sanskrtsku riječ "sunya" – prazno, praznina, preveli kao "sifr", te joj omogućili zaživljavanje u latinskom (zephirum), ali i u drugim jezicima Europe (zero, cifre, cifra, cipher). Ubrzo su se oko nule obavile rasprave o njezinu podrijetlu i značenju, prije svega o stajalištu koje valja zauzeti prema onomu čega nema te je jednako nuli. Uz nazivnik i nulu, matematičkim iznenađenjima nije bilo kraja. Kao operator zbrajanja pojavila se oznaka "plus", prvi put tiskana u jednom njemačkom rukopisu iz 1481. godine. Sve u svemu, moglo bi se zaključiti, matematika se u Europi ponovno počela radati. Tekovine starogrčkih spoznaja arapski je svijet razvijao kako bi ih mogao vratiti Europi. Moglo bi se naslutiti, s povratkom matematike, počela se događati točnost. Demonstriranje točnosti odrazilo se i na mjerenju vremena. Tako se 1344. godine, na crkvi Blažene Djevice u Milanu, pojavio jedan od prvih mehaničkih satova s kojima je otpočelo precizno odbrojavanje odbjeglih sati svakodnevnice. Klepsidre, sunčani i pješćani satovi počinju lagano odumirati, a temelj u mjerenju vremena postaje uteg pokretan silom teže.

U doba širenja ideje o važnosti pojedinca renesansna je Europa uvela dvije novine: broj 1095 kao "broj šutnje", i vilicu. Dok je

“broj šutnje” trebao podsjećati na položene prisege o trogodišnjem ($365 \cdot 3 = 1095$) zavjetu šutnje polagane pri ulasku u templarska i srodna tajna bratstva, vilica je, nečujno ali sigurno, postala mjerom civilizacijske uljudenosti. Premda u Veneciji poznata već u jedanaestom stoljeću, njezino je dugo putovanje (s Bizanta preko Venecije do svih europskih trpeza) potrajalo stoljećima. Nakon što je konačno uvedena u dnevnu rutinu, moglo se pristupiti analizi onoga što je vilica polučila. Rezultati su se činili jasnima: vilica je sudionike objeda razdvojila uputivši svakoga svome tanjuru. Time je prokrčila put jednom od oblika kultivirane usamljenosti. Vilica je individualizirala trpezu te je ubrzo, uz različite druge novotarije poput krumpira, rajčice, začina i duhana, postala okidačem buduće “europske modernosti”. Jean Baudrillard je zapisao: “Modernost nije samo stvarnost tehničkih, znanstvenih i političkih prevrata 16. stoljeća, nego igra znakova, običaja i kultura što proizvode mijene struktura na razini rituala i društvenih navika.”

Pisani dokumenti nadalje su svjedočili o snažnoj ekspanziji novih središta znanja (sveučilišta Bologne, Pariza i Oxforda), novih središta društvene promocije utemeljene na ovladavanju znanjem, a ne na privilegijama baštinjenim rođenjem. Njihovom su zaživljavanju pridonijele tekovine izučavanja skolastike, ali i širenja pravila svetoga Benedikta, usustavljenog u devetom stoljeću, prema kojemu se vrijeme molitve jasno moralo dijeliti od vremena rada. Jacques le Goff vrlo je suvereno ustvrdio kako je “uporaba redovničkog vremena prema pravilnim razdiobama kanonskih sati dana i noći – podloga današnjoj organizaciji individualnog i kolektivnog vremena.”

Petnaesto je stoljeće otvorilo prostor širokim spekulacijama u polju geografije, ali i pustolovinama temeljenim na spoznajama navigacije, astronomije, geometrije i meteorologije te usmjerilo zanimanje javnosti na privatno sveučilište portugalskog kneza Henrika Moreplovca nedaleko Sagresa (njega su pohađali, primjerice, Magellan i Vasco da Gama). Ta je neslužbena akademija geografije bila čuvena kako po ludičkim eksperimentima, tako i po iznimnoj dragocjenosti – rukom rađenoj geografskoj karti majstora Pedra, kneževa kartografa.

Jesam li dosljedno presudio tekovine renesanse? Mogu ustvrditi tek kako sam ih svesrdno provjeravao – putovanjima, pretraživanjima starih i novovjekih spoznaja, navika, prijašnjih i sadašnjih osjećaja bliskosti i udaljenosti. Do svoje četrdeset druge godine obišao sam

sve prijestolnice Orijenta. U turskom mjestu Sivas (prijestolnici svetoga Vlahе, zaštitnika Dubrovnika i “sveca od grla”) potvrdilo mi se koliko smo izmiješani i povezani prošlošću.

Indiju sam ophodio srednjovjekovnim kopnenim putevima. Prelaskom većeg dijela bivše Perzije obznanila mi se negdašnja snaga Otomanskoga Carstva i sve posljedice turskog osvajanja Carigrada 1453. godine i zatvaranja kopnene poveznice Europe s Azijom. Pješice sam istražio i Sjevernu Afriku i njezina dva posljednja križarska uporišta – utvrde Tir i Sidon, osvojene od mameluka 1291. godine, nakon pada Akre.

Lutajući Sredozemljem, slušao sam o slavnom Džauhuru^h, mameluku poteklom s jadranskih obala – utemeljitelju Kaira (969. godine), neimaru kalifa Fatimide, čuvenog osvajača Afrike. Upravo me životopis Džauhara, Dalmate cavtatskog podrijetla, poučio o odličju južnjačkih plemena – u svaka doba spremnosti svjedočenju bojne vještine i prijezira smrti.

Nakon pronalaženja tragova iz Džauharova života, predaje o mamelucima čekale su me na svakom koraku. Ističem to zbog činjenice koja mi je izgledala kao ukaz sudbine i putokaz u lutanjima – mameluci su bili moji zemljaci, otporni i vješti u opstanku na razmeđu vjera, putova i svjetova čak i nakon što su prevođenjem s kršćanske na islamsku vjeru izgubili posljednju sponu s djetinjstvom i podrijetlom. S njima me i danas povezuje biljeg urezan prostorom na kojemu sam rođen. Držao sam kako će mi upoznavanje njih, prilagođenih nepoznatom, izmijenjenih u srži čovjekovoj – vjeri i vjerovanju, rasvijetliti pravila po kojima se odvijaju današnji životi, kada smo poravnati globalizacijom, izravnati do neprepoznatljivosti.

Na putovanje čovjeka potiče sve, čak i religija. Ono je jedan od najsnažnijih medikamenata za ozdravljanje duše kojim se umnažaju neizvjesnosti i čarolije postojanja, a plovidba je, kao i voda, neponovljivi oblik putovanja. Ploveći, nemoguće je dva puta proći isti put. O neponovljivosti plovidbe pisali su mnogi, čak

^h Džauhar (Jawhar) je sicilo-bizantski general koji je Kairo okružio bedemima i monumentalnim ulaznim dverima 969. godine. Njegov su koncept dodatno nadograđivali armenski general Badr al-Gamali 1087.-1092. godine i sultan Salah al-Din 1181. godine. Džauhar je 970. godine počeo graditi kairsku džamiju Al Azhar u kojoj je 988. godine osnovano sveučilište. U dekoru ove džamije prisutni su utjecaji Aje Sofije i džamije Ibn Tulun. Često se susreće komentar kako *zidana platna* unutarnjeg dvorišta ove džamije djeluju *svileno*.

i Anaharsis, grčki filozof i moreplovac iz šestog stoljeća. Nakon što je završilo doba njegova plovljenja, Anaharsis je zaključio da je upoznao svega tri vrste ljudi "one koji su mrtvi, one koji su živi i one koji su na moru".

Moju je plovidbu odredio Rt dobre nade (Cabo da Boa Esperança), od Bartolomea Diaza prvotno nazvan Rtom oluje (Cabo das Tormentas). Portugalski kralj João nije dvojio o važnosti njegova položaja pri ovladavanju svjetskim morima. Čak mu je promijenio i ime. Rt dobre nade trebao je svijetlim tonovima svoga naziva potaknuti želju za otkrivanjem novih svjetova i umanjiti strah od oluja koje su se oduvijek kovitlale uz njegove hridi.

Svejednako tragajući za mamelucima, Džauharom i inim Dalmatama, zaplovio sam putovima Vasca da Game, prvog osvajača Rta dobre nade. Slijedeći Vasca da Gamu slijepo sam se držao reda plovidbe njegovog prvog oplovljavanja Afrike 1497. godine. Prema navodima na koje sam nailazio, da Gama je iz lisabonske luke isplovio 8. srpnja, a godinu je dana kasnije dojedrio pred Kalikut, luku na malabarskoj obali Prednje Indije, sjedište Samorina, vrhovnoga poglavice brahmanskih Indijaca.

Pitam se stoji li iza i ispred otkrića tek radoznalost ili postoji i nešto drugo što bi je svojom veličinom nadmašilo? Nove spoznaje mijenjaju obzore, približavaju ih i istodobno udaljuju. Iza jedne dostignute točke horizont se ugiba, a na njegovom se ulegnuću rađaju nove znatiželje. Između njih leže tijela pogažena strahom, sljepilom i usamljenošću. Neizgovorena nerazumijevanja. Neizrečene istine.

Nakon svega doživljenog još uvijek ne znam kako odgovoriti na pitanja kojima sam samoga sebe zarobio, jednako kao što nisam znao razumjeti ono što se pred mojim očima trenutno zbivalo. Nepostojanje konačnosti samo je jedan razlog zbog kojega šutim, ali nije li svijest o tome da je istina istinita tek kada je konačna ono što i svima uokolo otežava sagledavanje i svijeta i sebe? Zbog prisutnog osjećaja bespomoćnosti znam tek jedno: ovoga sam puta potpuno u pravu.

Biti u pravu ne znači biti slobodan. Ovo zarobljeništvo, stvoreno od pitanja bez odgovora, mjerio sam potežući za uzicu neizvjesnost, temelj moje slobode. Vrtio sam se u krugu iscrtanom oko sebe, naganjajući neizvjesnost čak i kada sam mirovao. Doživao sam je kroz prošlost. Tražeći sebe, u knjigama sam tražio svoga dvojnika iz

prošlog vremena. Pokazat će se, dvojnik kojega tražim bit će Melek Jaša, ime s korica koje su me pratile od djetinjstva.

Još se živo sjećam božićne večeri u našoj kući nakon koje je moj ujak Lemba, slijedeći svoj uobičajeni zanos, zaboravio knjigu Vladimira Mažuranića, netom kupljenu u antikvarijatu. Privučen njezinim pustolovnim nazivom Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji, godine 1480.-1528. (i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća), iste sam je večeri u cijelosti prelistao. Prvu sam radoznalost utažio spoznajom kako se riječju “melek” u islamskome svijetu označavaju anđeli, ali i da ta riječ predstavlja počasne titule kraljeva, vladara ili kraljevih namjesnika. Ime iz naslova je prema tome moralo označavati kraljeva namjesnika, nekog Jašu poteklog s dubrovačkog područja. Ipak, uza sav uloženi napor, većinu pročitanih stranica nisam uspijevao razumjeti.

Ujaku sam knjigu pokušao vratiti za blagdan Sveta tri kralja. Držao sam, moralo bi mu biti jasno da joj nikada neću dorasti. On me dugo promatrao, ispitivački i podozrivo (sada znam da podozrivost njegova pogleda nije bila usmjerena prema meni, nego je bila samo jedna od posljedica njegova iskustva nakupljenog u četrdesetak godina). Nakon takvih, podozrivih i ozbiljnih pogleda, ono što je izjavljivalo zvučalo mi je kao privid, svojevrсна prijevarena. Valjda je toga i sâm bio svjestan. Prelistavao je knjigu i činilo se, listajući je pokušavao je ublažiti naš nesporazum.

“Neka ti ostane, možda će ti zatrebati.”

Nisam bio siguran što bih trebao misliti. Nije ju želio ponijeti? Ostavljao mi je ovaj dar s nekom višom namjenom? Očekivao je nešto? Ili sam, možda, bio lakom? Zaista se nisam uspijevao domisliti ničemu drugom doli tome da ću ga razočarati. Tko će sve to iščitati? Ni ne znam gdje je ta Indija. Pokušao sam se obraniti od njegovih očekivanja.

“Kada me bude zanimalo ti ćeš mi pojasniti.”

Ujak je raspravu izbjegao jednom od sebi svojstvenih galantnih kretnji.

“Ipak je zadrži, mali! Tko zna hoću li ti biti u blizini kada me budeš htio pitati.”

Sjećam se kako sam mu zavidio na vječnom osmijehu, na nepredvidivosti s kojom nam je dolazio i odlazio i na svemu onome što je sâm živio. Već sljedeće veljače, činilo se, preminuo je lako i bezbrižno, gotovo jednako nepredvidivo i hitro kao što nas je na

večernjim odlascima napuštao. Tada su govorili, i sreća se umori kada nekoga dugo nosi na leđima.

Sada, dok ponovno držim raspravu o Melek Jaši, u sebi prepoznajem onoga Danu kojega više nema. Osjećam se ispunjen nadom, sitan, neznatan, a radostan, baš kao one božićne večeri. Radostan i siguran da će me izučavanje jednog jedinog života i njegovog konačnog ishoda (za razliku od množine povijesnih neizvjesnosti) odvesti upravo onom mjestu koje je Dante označio mjestom novoga početka (Incipit vita nuova). Prije negoli se posvetim njemu, Melek Jaši, koji će mi pomoći da se posvetim sebi, imam još potrebu reći kako zavidim svakom onom tko je u mladosti uspio biti mlad.

Jutro je poodmaklo. Dane je podigao pogled prema zidnom satu i odlučio se vratiti navikama samačkoga života. Počeo je planirati poteze za poslijepodnevenu partiju šaha istodobno odvajajući dokumente za skorašnji susret s Leutarom, poznatim kupcem riječnih brodova. Postao je svjestan nelagode koja će ga pratiti tijekom razgovora.

Nastavio je razmišljati o najnižoj cijeni prijevoza riječnih brodova koju mora postići, a potom i pobrojati nekolicinu događaja koji bi mu mogli poslužiti kao prateće teme u poslovnom razgovoru. Prisjetio se, dva dana nije pratio vijesti.

Izgledom je odavao čovjeka koji je potpuno nesvjesno zakoračio u zrelo doba, ponajviše zbog poskakivanja u hodu. Njegov neritmičan hod podsjećao je na proživljene terapije, na teški zadatak fizioterapeutskeg odjela Gradske bolnice, na prugaste pidžame i na odsutne poglede nepoznatih ljudi. Nekako istodobno, od korektivnih su vježbi odustali i on i roditelji. Pokazalo se, bila je ovo njegova prva dobivena bitka. Dobivena tvrdoclavošću, ondašnjim Daninim jedinim oružjem.

Zaključao je vrata stana broj sedam. Na privjesku za ključeve zanjihalo se sedmo glagoljičko slovo **Ń**. Njihalo se slovo **Ž**, istodobno oznaka za broj sedam i simbol života. Živjeti.

Zastao je pred poštanskim sandučićem. Na podebljoj je kuverti stajalo njegovo ime napisano iskrzanim rukopisom, kao da je pisano u žurbi. Okrećući kuvertu u ruci zamijetio je da nedostaju poštanska

marka i ime pošiljatelja. Umjesto njih je pisalo: *Pismo i ja stižemo istodobno*. Otvorio je kuvertu. Čitajući pismo, oči su mu poprimale tamniju boju.

Daleki moj prijatelju,

večeras sam sama, u Rijeci. Izbjegavam razgovore i druženja, a nedostaju mi naši razgovori. Nakon izlaska iz vlaka odlučila sam se držati Tvoga savjeta: upoznati se s gradom kroz njegovu najpoznatiju kavanu. Izabrala sam Sladis, nedaleko od željezničkog kolodvora. Izgleda, Rijeku ću pamtiti po njoj i po autobusu "tridesetduje" koji vozi za Lovran i Opatiju. Propustila sam ih nekoliko, samo da bih što kasnije stigla u hotel. Nedugo nakon devet, u Sladisu sam ostala jedini gost. Promatrala sam konobare kako čiste pod, peru šalice i strpljivo čekaju na moj odlazak. Čini se, ipak sam boravila u kafiću, jer, ako sam dobro zapamtila, Ti tvrdiš – kavana je mjesto koje okuplja ljude u razgovoru ili igri, a ja sam, eto, večer provela sama i u šutnji.

Kada sam se našla na ulici, na klupi uz autobusno stajalište glavom mi je proletjela rečenica: Divio se mom ugodnom karakteru: nije se valjda sjetio da sam bila naviknuta na siromaštvo.

To sam negdje pročitala. Ima nas još umornih od razgovora kojima prikrivamo sramne točke svoje jezgre.

Žao mi je što nisi ovdje, obala je lijepa pod noćnim svjetlima. Sjedim uz prozor autobusa, odmah iza vozača. Sada vidim Rijeku kako treperi kroz noć. Vozač je otvorio vrata, dotiče me miris mora i borova.

Konačno sam stigla u hotelsku sobu. Čudnog je oblika, nalazi se u potkrovlju, stepenice povezuju kupaonicu i ostatak sobe. Noć je topla. Mogu spavati uz otvoreni prozor i pokušati zaboraviti našu kontinentalnu zimu. Kao rođeni pomorac i trgovac riječnim brodovima, sigurno razumiješ ovu potrebu.

Pod dojmom sam sna. Neću ti ga zapisati. Jednom si rekao da ljude upoznaješ kroz njihove snove.

Kakva su moja upoznavanja? Teško je reći. Kao da sam s njima, upoznavanjima, uništavala neku samo moju čaroliju. Prepustiti im se, za mene je značilo, izgubiti Sebe. Priču koju sam izmišljala.

Identitet u koji (ni)sam vjerovala. Nisu li sve naše priče izmišljene? Ili su istinite, a ja sam tek u jednom od "onih raspoloženja".

Nakon buđenja, šetala sam obalom. Udaljenost horizonta podsjećala me na tvoja pitanja: Ako ja odem, tko će ostati; ako останem, tko li će otići?

Izvježbani smo u ostajanjima. Gomilanje stvari, ali i ljudi uokolo sebe, otežava odlazak. I sama sam ponekad poželjela nestati. Zaboraviti na odgovornost prema precima, prošlosti i sadašnjosti. Biti iskorištena, iz obitelji i domovine. Ja, ona koja ostaje, osjećam približavanje tvoga odlaska. Ne moraš me na njega upozoravati. Ukorijenjenost i ostajanja izvježbali su me prepoznati ga po mirisu i šutnji kojom se navještava.

Odlaskom ćeš mi promijeniti ovaj novi identitet u koji sam tek povjerovala otkako sam s tobom. Nešto ću morati učiniti, Dane. Ti si snažan i beščutan. Odan si svojoj viziji i tom odanošću opravdavaš sve izdaje. Ali i ja posjedujem snagu. Bojim se, morat ćeš je upoznati. Ako si i snažniji, ja ću možda morati biti pokvarenija. Nitko ne voli biti ostavljen. A ti si utjelovljeni Odlazak.

Teško mi je misliti o tebi. O nama.

Nazirem tijela nekih kupaca. Valovi snažno udaraju o obalu. Kao i svake snage, postajem je svjesna tek nakon što se pokrene. Sunce je jako. Teško je gledati u daljinu. Nabrojala sam pet jedrilica. Iako još nisi krenuo na svoj veliki put, u svakoj od njih tražim tebe.

Humanizam se pretvorio u industriju. Danas sam, na simpoziju, pomislila: življenje u eri industrije i racionalizma podrazumijeva prihvaćanje medicine, obrazovanja, čak i putovanja, kao novih oblika industrije. Umjesto putnici, postali smo konzumenti turističke industrije. Evo, baš danas, kao jedna od liječnica obrazovanih u "industriji obrazovanja" konzumiram uslugu "industrije kongresnog turizma" i osnažujem "industriju zdravstva". Industrije su me izmijenile. Zbog njih sam prestala spominjati mističan doživljaj svijeta. Konačno sam shvatila da o njemu, o mističnom doživljaju svijeta, nije mudro davati izjave. Ista ona intuicija koja je naše pretke čuvala od napadaja s leđa, govori mi da šutim o svemu što nije dio "industrije Stvarnosti". Poslušala sam samu sebe. Zaista, šutim. Nisam željna podsmijeha.

Referate sam slušala cijelo prijepodne. Nakon stanke za ručak i sama sam imala izlaganje. Prepričala sam mitološku podlogu znanosti i Geneze prema kojoj je znanost začeta Evinom znatiželjom,

Pramajčinim neposluhom, posezanjem za plodom Stabla spoznaje i počinjenjem Istočnog grijeha. Čini se, nisam izabrala najsretniji uvod za raspravu o medicinskoj praksi. Dakako, ti pretpostavljaš, izlagala sam o današnjem položaju liječnika i medicini koja liječi, ali različitim metodama ovisno o platežnoj sposobnosti bolesnika. Spominjala sam još podosta toga: bolesnički strah/sram od poraza, kolektivnu hipohondriju, istrošenost riječi "znanost", a recenzije znanstvenih radova označila sam egzекutorima slobode mišljenja i ubojicama izvorne znanstvene misli. Ne sjećam se više točnog slijeda, ali u izlaganje sam uspjela unijeti i prilično oštru kritiku demokracije, željezne poluge provođenja volje gomile i njezine načine porobljavanja kroz globalizaciju i pozerstvo polupismenih moćnika. Spominjala sam sveopći poriv za konzumiranjem serotonina, hormona zadovoljstva, kao i učinke njegove nadomjesne terapije. Novija istraživanja pokazuju da su najveći broj ubojstava i samoubojstava počinili upravo oni koji su liječeni serotoninским inhibitorima.

Ne znam više kako sam dospjela do zaključka, ali on je bio posve jednostavan. Na izmaku smo industrijske etape razvoja čovječanstva u kojoj očekujemo, s više ili manje bojazni, prijelazak u novu eru informatike, vjerujući kako je i u ovom skoku djelovala dijalektika napretka. Na visokom smo stupnju razvoja i naše su bolesti točno takve: duboke posljedice otuđene Stvarnosti, oglušene na temeljni poriv evolucije – istodobnu vježbu tijela, uma, duše i duha. Mi, liječnici, obavezni smo priznati da nije dovoljno operativno odstranjivati dijelove tijela ili mozga... Čovječanstvo vapi, a mi režemo li režemo i od medicine stvaramo novu religiju. Odlučujemo kada ćemo i kako izolirati "oštećene", označene ili izrezane, a oni nam moraju vjerovati. Preventivno ih, naravno, drogiramo sedativima, hipnoticima, anestetima i analgeticima... Čitala sam Fromma, Marcusea, Adorna i ostale... Zar nitko više neće progovoriti o potrebi za novim načinom življenja, drukčijim navikama koje vode u novu eru, koje svakom pojedincu omogućuju da izraste u Budu, običnog čovjeka koji je dotaknuo Boga?!

Iako sam podigla prašinu, nisam učinila ništa veliko osim što sam vjerojatno poljuljala uzlet svoje karijere. Ovo je bio samo još jedan dosadan simpozij (podsjetio me, stari Grci su ovu riječ, simpozij, uveli za raspravljanja, ali u istinskim dijalozima, zbog razotkrivanja istine, nakon kojih bi uslijedile i gozbe s jelom i pilom), dosadna retorika upozoravanja na opasnosti, dosadna prezentacija neznanstvene znanosti (prava znanost uz sebe ne bi vezivala toliko puta ponovljenu atribuciju – dosadno!). Znam, znanost je samo jedan

od mnogih načina razmišljanja, ne nužno i najbolji, ali ja sam, Dane, silno umorna od njega. Umorna i razočarana.

Kada sam se spakirala, požurila sam na “tridesetduju” i stigla u Rijeku, a potom i u minijaturni antikvarijat Mali neboder.

Predugo sam se zadržala među starim stvarima i mirisima potrošenih života. Srećom, pogled na sat podsjetio me na vrijeme. Pet sati?! Do polaska vlaka ostalo mi je manje od sat vremena. Vrijeme je proletjelo. Pet sati! Jesam li dobro upamtila kako je pet broj ljubavi, Afroditin broj, ili nešto slično?

Nekoliko trenutaka poslije žurila sam prema kolodvoru. U ruci mi se nalazilo nešto za tebe – stara, drvena tabakera, nepraktična, ali romantična, obilježena tuđom, a ne tvojom, mojom ili našom prošlosti.

Optužuješ me da ti ne govorim ništa o sebi. To te ujedno i mami. Izmaštavaš me onakvu kakva nisam. Na sva tvoja pitanja moji bi odgovori bili banalni. Zaboravljaš, život u bolnicama izvještio me u potiskivanju. Moj opstanak se temelji na zaboravljanju tijela, misli, bolesti i sebe. Previdio si ono što me odlikuje. Ja sam ona koja pati kada se okrene Sjećanju. Zato šutim. Ne govorim. Ne upuštam se u bliskosti. Ja sam ona koja je najdalja kada je prisutna. Sve ovo što ti pišem, kao i ono što ovoga časa koncentrirano mislim, ubrzo će nestati. Postat će dio onoga što ne želim posjedovati, dio Sjećanja. O njemu, Sjećanju, ne želim ti govoriti.

Pitaš se što uopće volim u tebi?

Kao i svi moji odgovori, i ovaj je trivijalan, banalan. Volim tvoju opsjednutost Prošlošću. I strast s kojom se upuštaš u bijeg od života. Strast s kojom si se dotakao mene. Mene, kao priče u koju vjeruješ, ali i drugih priča kojima si se omotao.

Evo, pomišljam na jednu od tih priča i ponovno se osmijehujem. O genijalnosti Konstantina Filozofa pričao si mi s takvim žarom da i sama još uvijek treperim zbog tvoje uvjerenosti u njegovo više poslanje. Tebi je svaki detalj njegova života imao viši cilj i svrhu. On se morao roditi u Solunu, njegov je otac morao zarana umrijeti jer ga je majka morala dati na crkvenu izobrazbu. Konstantin je morao biti višestruko nadaren, on je morao izvrsno vladati grčkim i morao je imati starijeg brata Metoda koji je morao biti monah na Olimpu kako bi Konstantin mogao kod njega boraviti i duhovno se izgrađivati. Konstantin je morao ostati dvorski službenik, profesor carske škole i visoki državni činovnik oproban u carskim misijama

baš zato da bi ga car Mihael po potrebi vjere mogao poslati u Moravsku, knezu Rastislavu.

Car ga je prije odlaska u Moravsku već morao iskušati, a Konstantin je morao pokazati svoju filozofsku vještinu na najtežem mogućem mjestu – u zemlji Kazara. Do Kazarije je Konstantin morao dugo putovati i morao se uputiti preko Krima, gdje je u Hersonu morao čekati na pogodno vrijeme za plovidbu Crnim morem. Vrijeme je moralo biti loše jer kako bi se inače Konstantin na nekoliko mjeseci mogao posvetiti učenju kazarskoga jezika i svladavanju samaritanskog i hebrejskog pisma koje je kasnije ugradio u glagoljicu? Na koncu, kako bi Konstantin mogao pronaći moći sv. Klementa na dnu mora (30. siječnja 861. godine) da se nije toliko dugo morao zadržati u Hersonu? I ne samo to, da nije bilo boravka u Hersonu, bi li se Konstantin, nakon što se uputio u smjeru Meotskoga jezera preko Kaspijskoga mora i kavkaskih gora, znao duhovno približiti kazarskome vladaru Kaganu? Tko bi osim Konstantina uspio pokrstiti 200 muževa s Kaganova dvora i tako obnoviti staro prijateljstvo između Bizanta i Kazara?

Da nije bilo sve kako je bilo, koga bi car Mihael III. poslao Rastislavu u Moravsku kao pripomoć u širenju kršćanske vjere? Tko bi osim Konstantina bio kadar priznati da, “ako se moli tuđim jezikom moli tek um, duh ostaje bez ploda”? Koga bi moglo obuzeti takvo nadahnuće da u jednoj jedinjoj noći sastavi nova pismena, glagoljicu, i u njima objedini sva svojstva hebrejskog, samaritanskog i grčkog znakovlja? Tko bi, osim Konstantina, nova pismena nizao vođen jednom jedinom misli: “U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše u Boga, i Bog bijaše Riječ”?

Tko bi, dakle, ako ne Konstantin, nakon što je četrdeset mjeseci prevodio crkveno bogoslužje na novo pismo, krenuo dalje? Je li postojao itko osim njega tko unatoč smrtnosti i zemnosti ne bi stao i odustao? Koga bi na proputovanju primio Kocelj, panonski knez i odmah mu predao pedeset novih učenika? Tko bi odbio sva Koceljeva i Rastislavova zlata i umjesto zlata zatražio oprost kazne za 900 zarobljenika?

Slušala sam te i sama se zanoseći, a ti si me uvjeravao da je u svemu ovome morao postojati dublji značaj, viši razlog zbog kojeg se braća nisu vratila u Carigrad, pred zimu 867. godine, nego su produžila za Veneciju. Vjerovao si da ih je neki jasan znak zaustavio i spriječio ih da ulete u carigradski državni udar. Oni nisu smjeli nazočiti događajima kojima je Vasilije Makedonac s prijestolja zbacio Mihaela III. davši ga udaviti.

Braća su morala odživjeti svoje poslanje, a Konstantin je morao ostati živ još toliko koliko je bilo potrebno za donijeti moći svetog Klementa u Rim i ući u monaško zvanje mijenjajući ime u Ćiril. Mojim tijelom još uvijek odzvanja tvoj snažan glas, bez dvojbe zvonak od pripovjedačke strasti. Ti si me uvjerio. Konstantin Filozof Solunski morao je živjeti tako kako je živio, morao se davati bez ostatka i morao je umrijeti na dan svetoga Valentina 14. veljače 869. godine, u 42. godini života, pedesetog dana nakon što je odjenuo svetu monašku odjeću.

Uvjerio si me i u to da bez tebe, Dane, onoga koji s ove vremenske udaljenosti još uvijek vidi Konstantinov život, ne bi postojalo ono što je Konstantina činilo posvećenim, drugačijim, Filozofom. Bez promatrača, bez onih koji vide, svijet ne postoji.

Još sam stigla popiti kavu i mineralnu. Zamišljam te uz sebe, kako otpuhuješ dimove, naginješ šalicu s kavom i pojašnjavaš mi razloge zbog kojih se prekoračuju neoznačene granice Prostora i Vremena. Ti si onaj koji živi u Povijesti. Tvoja je sadašnjost živa ako je potvrđena Prošlošću. Ti i ja možda bolujemo od iste bolesti, ali smo ujedno i živi dijelovi njezine suprotnosti. Ako si ti sjena, ja sam njezin lik koji hoda i djeluje. Ako sam ja sjena, ti si onaj koji joj stvara oblik i pokrete. Ti i ja smo isti. Jednaki. A u jednakosti smo neizrecivo različiti. Grci su riječju kozmos (ures, ili nakit) označavali prekrasno uređen svijet. U Univerzumu – bio on universus (lat. – sav, cio, svekolik, svemir, kozmos) ili uni-vers (lat. – unus – jedan, lat. versus – red, redak, stih), mi smo samo fragment... dio... dijelovi... Radije mislim da smo u tom jednom jedinom stihu postojanja, dio versa... dio stiha. Njegovi različiti glasovi. Vokali. Ponekad suglasnici. Čak i oni kojih nema i zbog čijeg odsustva Georges Perec piše roman. Ispario mu je vokal “e”, ispario je na koncu i sam Perec. Bez tebe, za mene je ispario Kozmos.

Moje je putovanje pri kraju. Vlak je sve bliži Osijeku, gradu kojemu se vraćam i tebi, kojega dopijevam domisliti tek odlaskom. Ne znam jesi li u ovo rano jutro još uvijek budan. Ako ne spavaš, osluškuješ zvukove grada, pamtiš ih i razmještaš po sebi. A ja zaboravljam. Ulaskom u grad, ponovno me neće biti. Dolaskom

kući, postat ću ona koja nisam. Radit ću, spavati i jesti. Opstajat ću, to sigurno. Ali me neće biti.

Pišem kao da više nemam vremena. I doista, ni nemam puno vremena – pisma se pišu kada si daleko od kuće, a ja sam joj sve bliže i bliže.

Blizu sam kuće u kojoj ćeš me posjetiti večeras. Tjerat ćeš me govoriti o svemu što sam ti napisala. Ništa ti neću moći reći. Šutjet ću, a tvoj bijes će rasti. Obuzdavat ćeš ga obazrivošću.

Dane, moram ti reći, tebi i meni (ili ako baš inzistiraš "nama") nema pomoći. Oboje smo predugo sami. Samoća je i pakao i raj. Možda navika. Ne znam, ali, s tobom i tvojom samoćom moja usamljenost pati. Netko će morati otići.

Iako sam sigurna kako ovu bilješku s puta nije nužno potpisati, ostajem dosljedna vremenu u kojem se pisalo i potpisivalo...

Tvoja Ružica

Pismo je uredno složio i vratio u kuvertu. Kuvertu je okrenuo među prstima i promotrio. Na teksturi papira nalazio se reljefno utisnut cvijet jasmína. Razmišljao je o Ružici i njezinoj usporedbi nepredvidivosti ljudskoga trajanja sa životnim vijekom balona. Kako je ono govorila? Kao što neki baloni polete visoko, smjelo, mnogi život provedu u polumraku, u sjeni, titrajući bez žara.

U onim drugim životima, usmjerenim vrhuncima ili ponorima, prepoznavala je vijugave putove balona oslobođene uzica. Spominjala je lomove svjetla u njihovim oblim tijelima, oslobođenost pokreta i plesnost zračne "duše". Žalostila se zbog kratkoće trajanja njihovih letova i buke praska, navjestitelja kraja. Nekima kraj nije pristizao brzo. Batrganja poluispuhanih plastičnih tijela sličila su joj šaranima nasukanima u riječnom plićaku. Njihove je obrise prepoznavala i u svojim danima. Vidjela ih je u naporima svakodnevice, ali i u otimanjima njezinoj rutini.

Dane je slegnuo ramenima.

Ružica je u ljudima vidjela balone, a ja sam u Ružici vidio Hipatiju, prvu veliku znanstvenicu i veliki um Aleksandrijske knjižnice. Hipatija je početkom petog stoljeća napunila trideset godina i potvrdila svoju različitost od većine ondašnjih žena. U njezinim su se godinama vrline i nedostaci vidjeli posve jasno, no Hipatija je, nekim čudom, ostala nedotaknuta buntom gluposti i sljepilom mladosti. Njezina je

mladost bila zaokupljena Diofantovom *Aritmetikom* i Apolonijevim *Presjecima stošca*. Da, Hipatiju su zaobišle ludosti. Možda zato što je odrastala u centru uporišta inteligencije. Inteligencije i kršćanstva. Ako se za grad može reći da je mudar, Aleksandrija se u Hipatijino doba nalazila na vrhuncu mudrosti. Hipatija i Aleksandrija. Jedna se ponosila drugom, Hipatija Aleksandrijom, Aleksandrija Hipatijom.

Ružici ovo nikada nisam spomenuo. Zašto? Rado bi me slušala, to znam. Slušala bi me, a ipak, Hipatiju joj nisam spominjao. Vjerojatno zbog kraja. Kako bih Ružici pojasnio osudu prema kojoj je Hipatija proglašena vješticom ogrezlom u crnoj magiji i sotonističkim činima usmjerenim prema žiteljima grada. Politikom? Politika je preslaba riječ da bi opravdala razlog zbog kojega su Hipatijini dijelovi tijela razbacani Aleksandrijom.

Šutio sam o Hipatiji, iako sam u Ružici vidio upravo njezine odlike: inteligenciju, ljepotu i samosvojnost. Uz to i svojevrsan hedonizam, podlogu dražesnih tonova njezina šarma.

Sve sam to vidio, sve to uviđam i danas, a ipak, ne uspijevam proniknuti u njezinu sposobnost prepuštanja postojećem trenutku, ukusu zalogaja, suncu, ili snu. Izbaždarenost ovog osjetljivog mehanizma uranjanja u sadašnjost imaju oni koji se životu predaju s voljom, načinu srodnom pjesničkom zanosu ili stvaralačkoj ekstazi.

Ipak, upoznao sam i njezina mračna stanja. Nakon dugotrajnih razgovora u kojima popušta oprez, njezina se sklonost ugodi obznanjuje kao posljedica nesvijetlih iskustava prekrivenih slojevima razočarenja.

Kriomice sastavlja epitafe. Prvo sam mislio, priprema se za buduće ristanke. Ali ne. Ružica zapisuje epitafe misleći na sebe. Uživljava se u drukčije uloge i zapisuje ih, uvijek ponovno, uvijek jednako revno. Epitaf za epitafom. Svaki drugačiji, s naglaskom na neku drugu, gotovo nevidljivu vrlinu. Neki su se činili istinitima. Za druge je bilo izvjesno da su izmišljeni. Autentičnost je nije zabrinjavala. Ne, ni malo. Ljutitom je postajala zbog jednog te istog, zato što, nakon što bi ih zapisala, nije uspijevala zaplakati. Vjerovala je, kada već sama ne zna koji je smisao njezina postojanja, poslanje će se otkriti u napisanom epitafu, sažetku nje same. Jednom jedinom. Onom nad kojim se rasplače.

Iz razmišljanja ga je trgnulo otvaranje ulaznih vrata i pozdrav starije gospođe.

“Dobar dan, susjed. Vi tek sada izlazite?”

“Dobar dan, gospodo Marković.”

“A ja se već vraćam. Znete, dižem jedan veći kredit, za vilu na moru!”

Dane se pokušavao osloboditi čvrstoga stiska, no gospođa Marković je nastavljala.

“Formulari su ispunjeni. Upravo ih je potpisao moj žiri.”

“Mislite, žiranti. Jamci?”

“Da, da, susjed, baš to mislim. Od prvog do posljednjeg, sve krasni ljudi.”

Utanjivši glas, potiho je nabrajala.

“Znete odvjetnika, gospodina Burića? Ne znate?... Ma, znate ga, sigurno ga poznajete. On i njegova supruga i gospodin profesor Matić... Kažem Vam, sve važne osobe grada.”

“Hm, da...”

“Nakon banke smo se zadržali u kavani hotela Central. Ondje zalaze isključivo intelektualci.”

“Lijepo”, Dane je uzmicao prema vratima.

“Znete li što se govori o Vama, susjed Puljiz?”

“...”

“O Vama, susjed, baš o Vama... Čula sam od gospođe Kovač da ste Vi neizostavno, jako suptilna osoba.”

“Ja, suptilan?”

“Vi, susjed, Vi. Iskusne žene to prepoznaju.”

“Ali, molim Vas.”

“Susjeda Vas je susrela kad Vam je zazvonio mobitel, zar ne?”

“Da, i?”

“I Vi ste ga, susjed, izvadili iz plastične vrećice u kojoj ste nosili limenke paštete.”

“...”

“...”

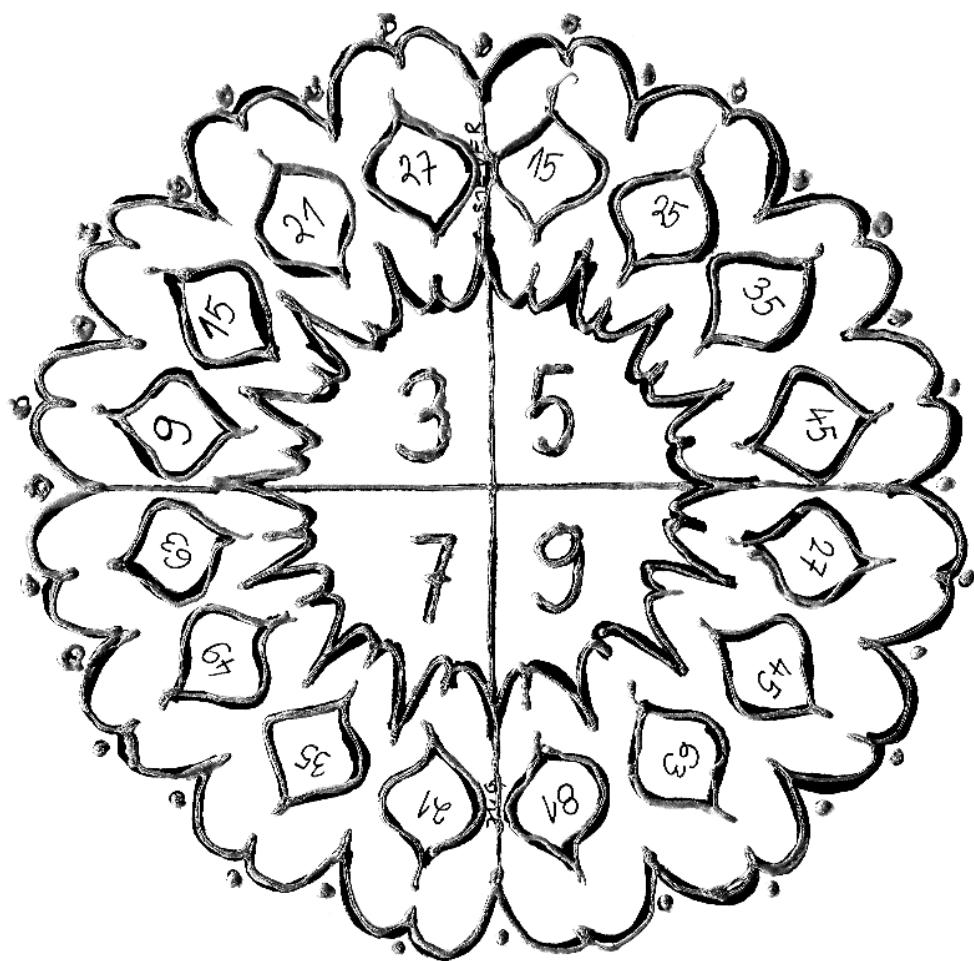
“Samo suptilna osoba, susjed, drži mobitel među paštetama... ne vrijedi Vam poricanje. Mi smo odmah znale, Vi ste krajnje suptilni.”

Dane je odustao od razgovora. Za njim se vukao glas gospode Marković, sporo i uporno, kao tisućiti nastavak meksičke sapunice.

“Ne zanosite se. Susjeda Kovač je kao gušter, ne pita se čije je sunce grije.”

Izišao je na praznu ulicu. I sâm se osjećao praznim. Točnije, dijelom velike Praznine, prirode svih stanja. Zastao je. Valjalo se ponašati racionalno. Podsmjehnuti se dramatiziranju. Nije li svaki dan jednako rizičan transport od točke A do točke B? Nije li poanta postojanja tiho prilaženje pravca unutar intervala A – B i što pripravnije dočekivanje prijelomnih točaka, ma kako se one nazivale, C, D ili E? Nije li i *prazan dan* jednako neizvjestan i jednako prijeloman kao i bilo koji drugi, više ili manje prazan dan iz niske dana jedne uobičajene svakodnevice? Ipak, osjećao se prazno. Prazno. Sve oko njega bilo je prazno, a svijest o tome potvrđivala mu je kako su dio stvarnosti i on i *prazan dan*.

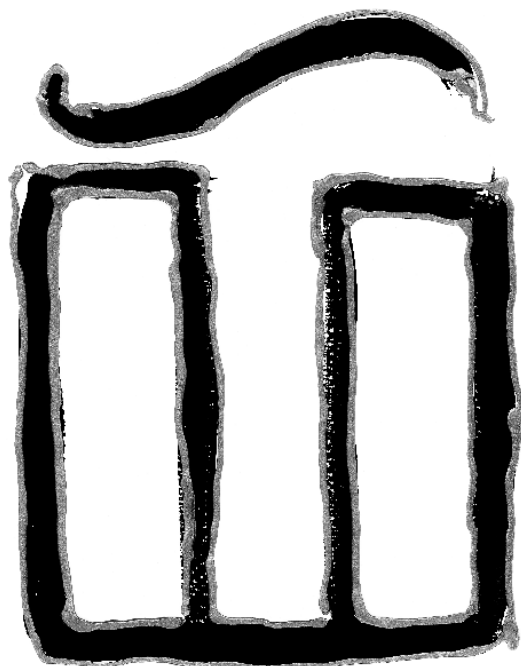
Epilozi

3

Tri – bez promatrača svijet ne postoji

naputak: broj tri *alikvot* je brojeva petnaest, dvadeset i jedan, dvadeset i sedam, broja devet te jedan mogućih završetaka tih poglavlja

... o broju 3

Simbol trokuta, temelja stvaranja.

U Grčkoj, Egiptu i Babilonu, postoje trijade bogova.

U kršćanstvu, Bog je Trojstvo.

Prirodni je svijet trodimenzionalan, Einsteinova četvrta dimenzija vremena nesimetrično je vezana za tri dimenzije dužine.

Broj tri jedini je broj kojemu je na hrvatskom jeziku broj slova u riječi jednak vrijednosti koju izražava.

u **W** – glagoljički znak (V – vèdêti – znati), ima numeričku vrijednost broja 3.

Zvona s osječke katedrale biskupa Josipa Jurja Strossmayera odbila su dvanaest sati. Podne je. Simetričnost zvonjave vjerojatno je posljedica simetričnog oblika zvona, razmišljao je netom probuđeni Dane. Sanjao sam da me nema. A tu sam. Vidim sunce. Osjećam podne. Kako su ono vjerovali pitagorejci? Tko vidi, sudjeluje. Tko sudjeluje, postaje *mjerom učinjenog*.

Budan sam i prisutan. Ustat ću i izmjeriti još jedan dan. Sudjelovat ću. Zvona još zvone. Osječani su Strossmayera nazivali Štroco. Smiješan nadimak za onoga koji je krajem devetnaestog stoljeća imao hrabrosti održati govor u Vatikanu u povodu proglašenja dogme o papinoj nezabludivosti. Strossmayer je tvrdio da je Isus apostole poslao da osvoje svijet obećanjem Duha Svetog i strogom zabranom uzimanja vlasti ili sudjelovanja u njoj...

Apostoli nisu smjeli postati nalik poganskim kraljevima. Štroco je podizao spomenike Bogu i *bog*-atstvu Duha.

Odgurujem pokrivač, ustajem, teško se prisjećam kada sam i kako otišao na spavanje. Prozorska krila širom su otvorena. Zvona odzvanjaju. Nalik su trokutu, simbolu stvaranja i poimanja. Zvoni i telefon. Leutar.

“Što radiš, *biznismenu*?”

“Razmišljam o trokutu.”

“Ljubavnom?”

“Ma ne...”

“Silom bi bio originalan? Drukčiji?”

“Ja? Što ti je? Ja sam čisti prosjek.”

“Ti si, Dane, blesav.”

“Ali mogu ti to i dokazati.”

“Što, da si blesav?”

“Da sam čisti prosjek.”

“Ha-ha. Zaista ne gubiš vrijeme.”

“Kako mogu gubiti ono što ne posjedujem?”

“Naravno, samo se ti drži brojeva i statistike.”

“Zašto?”

“Zato što je uz pogrešno postavljena pitanja i obrnuto zaključivanje moguće objasniti baš sve. Čak i ono za što ne postoje objašnjenja.”

Leutar se raspričao o statistici i priopćenju iz osamdesetih godina objavljenom u nekom prestižnom američkom časopisu. Govorio je o krastavcima i avionima. Navodno, statistika je dokazala kako su kiseli krastavci uzrok padovima aviona, automobilskim nezgodama, ratu i raku. Svi podaci bili su točni, a veza između podataka ležala je u kiselim krastavcima. Njih su tamanili svi uključeni u istraživanje, i vojnici, i piloti, i vozači i oboljeli od raka.

“Banaliziraš, Leutare.”

“Ja ili statistika?”

“Ti banaliziraš. Rugaš se posljedicama, a ne uzroku.”

“Posljedicama? Misliš na ratove, padove aviona i automobilske nesreće?”

“Mislim na pogrešnu pretpostavku. Kakve veze imaju krastavci?”

“Ha-ha-ha. To ja tebe pitam, Dane.”

“Pa, krenuli su od pogrešne pretpostavke.”

“Zar ih nema posvuda?”

“Pogrešnih pretpostavki?”

“Pa, naravno.”

“Ima... Ima ih posvuda.”

“To ti i govorim. A tko je za njih kriv?”

“...”

“Tvoja statistika, Dane. Tvoji brojevi... Absurdnost točnih podataka.”

Neke dijelove stvarnosti mudrije je ostavljati po strani, bez imena. Pustiti ih neka se odvijaju onako kako im je namijenio viši ustroj

svijeta. Smeta mi kad Leutar govori o brojevima. Brojevi su moji. Brojevi su moj bijeg, a Leutar se ruga. Rugajući se brojevima, ruga se i meni.

Leutar je čovjek stvarnosti. Vezan je nogama uz zemlju, kapital, profit i jeftinu zabavu. S njim trebam razgovarati drukčije. O nečemu što ne izaziva dvojbu. S Leutarom treba govoriti o *biznisu*.

“Jesi li se čuo s Ademom?”

“Što čuo? Čuo i potvrdio dogovor.”

“Posao je dogovoren?”

“Još sinoć. Jutros smo već stupili u akciju.”

“Kakvu akciju?”

“Adem traži prijevoznika.”

“Prijevoznika?”

“Čovječe, sve smo dogovorili. Otkupljuje cijeli kontigent riječnih brodova. Hitno.”

“Nevjerojatno. Još jučer si govorio da je to nemoguća misija.”

“*Biznis* je *biznis*, roba je roba.”

“Otkupili su sve? Jesi li ga pitao što će s njima? Pa oni nemaju rijeke.”

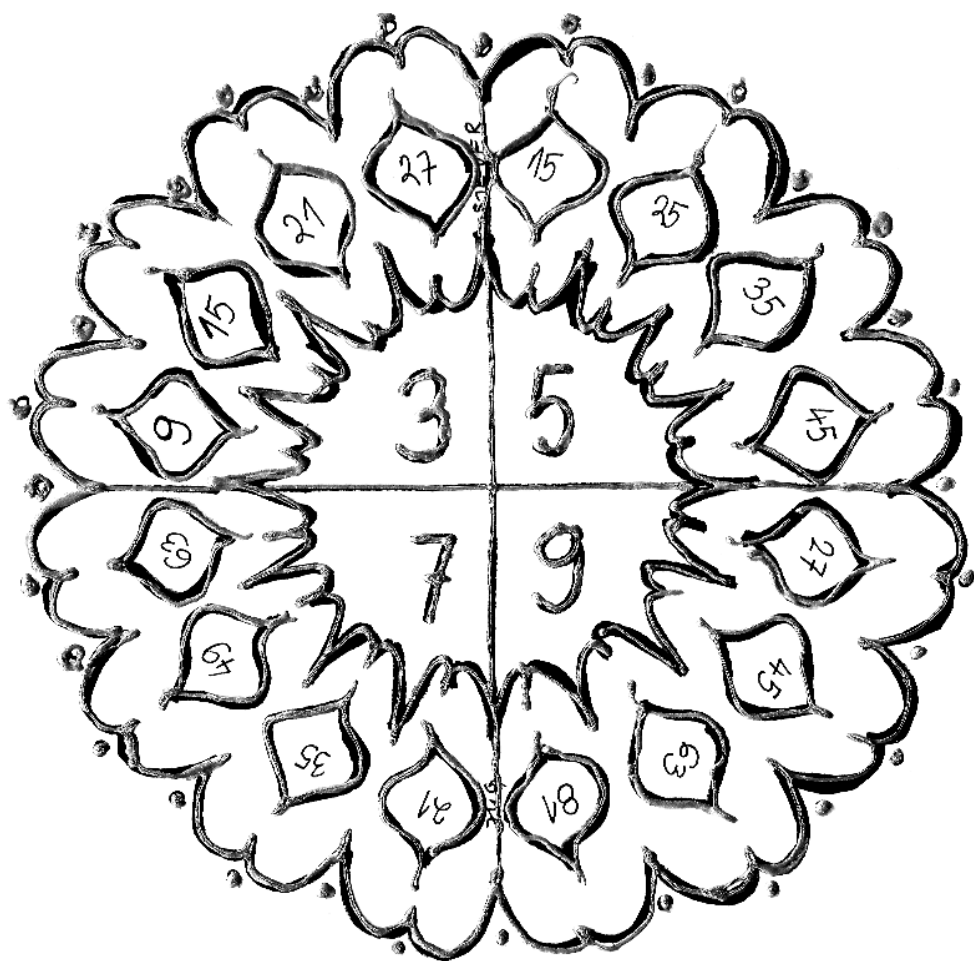
“Kažem ti, *biznis* je *biznis*, a svaka roba ima svoga kupca. Nego, majstore, dolaziš li ili ne?”

Ne smijem povjerovati u ovo što sam čuo. Osjećam obnavljanje energetskih naboja nadanja. I dalje razgovaram s Leutarom, otvaram ormar i tražim ruksak. Jednom rukom razvezujem čvorove na rancu, pokušavam slijediti razgovor, detalje ugovora, planove o odlasku. Polica je puna navigacijskih instrumenata i zemljovida. Trebam li ih ponijeti?

Odložio je telefon i zatvorio prozor. Ovaj grad za mene više ne postoji. Utopija o prodaji riječnih brodova Bliskom istoku življa je od mene, grada i realnosti. Želja je postala stvarnost. Činilo se točnim, usmjerena želja jest vektor. Sila snažnija od nuklearne energije. Uspio sam. Ostvario sam utopiju.

Ja, promatrač, pripremam se za povratak Istoku. Pogledom tvorim novu sliku svijeta. Oslobođen sam. U stvarnosti i imaginaciji. Potvrđen sam u ostvarenoj utopiji.

Dodatak

Bilješka o autorici

Jasna Horvat (1966.) počinje pisati za djecu potkraj devedesetih tijekom suradnje s osječkim dječjim kazalištem *Branko Mihaljević*. Kao rezultat te suradnje objavljuje knjigu dvaju dramatiziranih tekstova *Izgubljena vila* (Matica hrvatska, 2002.), a zatim i *Alemperkina kazivanja* (Naklada Ljevak, 2005.). Knjiga pisama Ireni Vrkljan *Pismo u pismo* (Naklada Ljevak, 2008.) potvrda je autoričine spisateljske svestranosti, a romani *Az* (Naklada Ljevak, 2009.), *Bizarij* (Naklada Ljevak, 2009.), *Krijesnici* (Algoritam, 2009.), *Auron* (Naklada Ljevak, 2011.) i *Vilikon* (Naklada Ljevak, 2012.) ustrajne naklonosti hrvatskoj baštini. Roman *Az* nagrađen je prestižnom nagradom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za književnost 2010. godine.

Jasna Horvat internetsko doba ističe svojim prostornim i vremenskim određenjem. Ono joj omogućuje spajanje različitih profesija te se ostvaruje kao književnica, teoretičarka kulture i znanstvenica. Književnost propituje narativnim eksperimentima u kojima postavlja nova pravila i ograničenja slijedeći i inovirajući doktrinu čuvenih *oulipovaca*. Svojim romanima stvara

unikatne knjige-igračke, svojevrsne kolekcije znanja s različitim čitalačkim mogućnostima. Autorica je *Manifesta aksiomatske književnosti*, programskog teksta kojim određuje svoju romanesknu poetiku. Rukopisni prvijenac, *Alikvot*, prvi je tekst koncipiran po aksiomima *Manifesta* te tako prethodnik već objavljenih romana autoričina opusa. *Manifest aksiomatske književnosti* ovom prigodom donosimo u cijelosti.

MANIFEST AKSIOMATSKE KNJIŽEVNOSTI

1. Dostupnost tezaurusa raznovrsnih informacija i znanja zahtijeva novo promišljanje književnosti.
2. Književni tekst nije rezultat slučaja već voljnog, osviještenog djelovanja autora.
3. Književni tekst onaj je koji uspijeva objediniti *zabavnost* i *korisnost*.
4. Književni tekst može komunicirati na više semiotičkih razina (indeksnoj, simboličkoj i ikoničkoj).
5. Svaka razina književnog komuniciranja može se uočiti, utvrditi i izraziti kako individualno, tako i uopćeno.
6. Književni tekst može se izgraditi primjenom aksioma.
 - a Aksiomi su “definicije koje se podrazumijevaju”^z.
 - b Aksiomi potječu iz različitih znanstvenih disciplina.
 - c Aksiomi su primjenjivi u znanstvenim i umjetničkim disciplinama.
 - d Primjenom aksioma tekst se izgrađuje (i povezuje) na tematskoj, strukturnoj i ikoničkoj razini.
 - e Jedan književni tekst može počivati na više aksioma.
 - f Aksiomi književnog teksta (ne)posjeduju hijerarhiju u primjeni ili tumačenju.

z Definicija preuzeta iz Shlickove knjige o epistemologiji.

-
7. Književni tekstovi izgrađeni primjenom aksioma posjeduju prepoznatljive odlike:
 - a interpretabilnost u logičkom, formalnom i estetskom smislu,
 - b mnogostrukost tumačenja,
 - c unapređenje ljudske spoznaje,
 - d objedinjavanje fikcionalnog i stvarnosnog.
 8. Aksiomska književnost podr(a)žava osnovne odlike internetskog doba.

Bilješka o tekstu

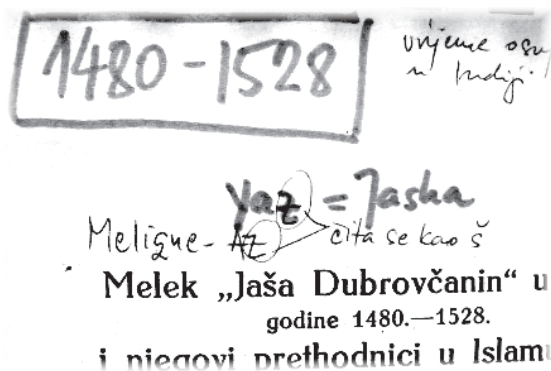
Dovršetkom *Alikvota* u prosincu 2008. godine udaljila sam se od opisanih *dijeljenja bez ostatka*. Ne bi bilo točno kada bih izjavila da sam *Alikvot* posve zaboravila, ali ne bi bilo točno ni kada bih napisala da sam o njemu razmišljala. Događali su se neki drugi romani, njihova stvaranja, objavljivanja i predstavljanja.

Kada je *Az* nagrađen nagradom HAZU-a, prisjetila sam se *Alikvota* jer me zaintrigiralo kakva bi bila sudbina *Aza* i ostalih mojih romana da su objavljivani redoslijedom kojim su napisani.

Ta razmišljanja podijelila sam s Anitom Peti-Stantić na samom izmaku sušnog ljeta 2012. godine u kratkom druženju na osječkom kupalištu Copacabana.

Kao i u ostalim susretima s Anitom, potvrdila su se razumijevanja koja nas prate još od upoznavanja 2005. godine. Naša suradnja bila je najintenzivnija 2009. godine kada je Anita urednički oblikovala *Krijesnike*, roman za djecu. Razgovarajući, saznala sam da se Anita sprema na put u Ameriku. Obećala sam da ću joj za čitanje poslati *Alikvot*, moj prvijenac u kojemu sam intuitivno slijedila oulipovsku doktrinu kao i Mažuranićevu studiju o Melek Jaši.

Pripremajući materijale za slanje, na Mažuranićevoj studiji uočila sam svojim rukopisom ispisane varijacije izgovaranja i zapisivanja imena Melek Jaše. Sve skraćenice, svodile su se na riječ koja je ili zvukom ili pismom podsjećala na *Az*, naslov objavljen 2009. godine.

Od tada do danas dvojim.

Pitam se, naime, što je uopće slučajno i pišemo li, dijelimo li, tek jedno jedino pismo, jedan jedini tekst, jednu jedinu misao.

KRK, 11. TRAVNJA 2013.

Prilozi

Prilog 1. Tablica glagoljičnih znakova prilagođenih hrvatskom standardnom jeziku

Obla glagoljica	Uglata glagoljica	Epistula Croatica	Brojevnaj vrijednost	Ime slova	Čita se kao
ⴐ	ⴑ	ⴒ	1	azъ	a
ⴓ	ⴔ	ⴕ	2	buky	b
ⴖ	ⴗ	ⴘ	3	vêdê	v
ⴚ	ⴛ	ⴜ	4	glagoljъ	g
ⴞ	ⴟ	ⴠ	5	dobrê	d
ⴢ	ⴣ	ⴤ	6	estъ	e/je
⴦	ⴧ	⴨	7	živêti	ž
⴬	ⴭ	⴮	8	zêlo	dz
ⴲ	ⴳ	ⴴ	9	zemli	z
ⴶ	ⴷ	ⴸ	10	iže	i/j/ji
ⴺ	ⴻ	ⴼ	20	(i)	i
ⴾ	ⴿ	ⵀ	30	đerv	j
ⵄ	ⵅ	ⵆ	40	kako	k

Obla glagoljica	Uglata glagoljica	Epistula Croatica	Brojeva vrijednost	Ime slova	Čita se kao
Ɱ	Ɱ	Ɱ	50	ljude	l/lj
Ꝟ	Ɱ	Ɱ	60	mislite	m
ƿ	ƿ	ƿ	70	naš	n/nj
ð	ð	ð	80	on	o
ʀ	ʀ	ʀ	90	poko	p
ᵝ	ᵝ	ᵝ	100	grci	r/rj
ꝺ	ꝺ	ꝺ	200	slovo	s
ʈ	ʈ	ʈ	300	tvrd	t
ʉ	ʉ	ʉ	400	uk	u
ʠ	ʠ	ʠ	500	frt	f
ᵞ	ᵞ	ᵞ	600	hêr	h
Ꝼ	Ꝼ	Ꝼ	700	ot	o
ʡ	ʡ	ʡ	800	šta	št/šć/ć
ʢ	ʢ	ʢ	900	ci	c
ᵝ	ᵝ	ᵝ	1000	črbv	č
ʥ	ʥ	ʥ	2000	ša	š

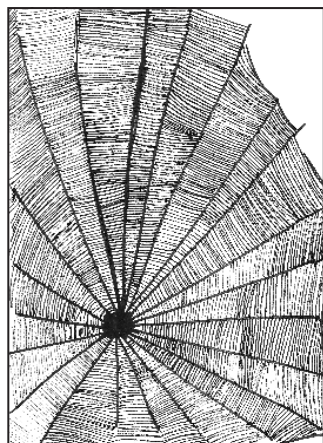
Tablica načinjena prema: Damjanović, Stjepan, *Slovo iskona. Staroslavenska / Starohrvatska čitanka*, Zagreb, Matica hrvatska, 2007, 50-51.

Projekt izrade oble glagoljice 1995. dovršio je Zoran Rajić. Znakovi su dostupni za pregledavanje i preuzimanje na mrežnom mjestu <http://fly.cc.fer.hr/~zox/uglagoljica.html>.

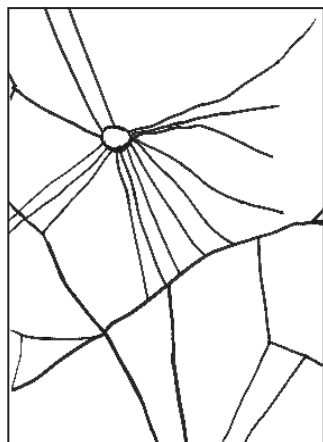
Od travnja 2008. dostupna je poboljšana inačica uglatih glagoljčkih znakova za računala euglag8.ttf. Probleme je otklonio Ivica Glavan sa Sveučilišta u Zadru, a Eugen Divjak autor je stare inačice iz 2001. godine. Znakovi ugate glagoljice dostupni su za pregledavanje i preuzimanje na mrežnom mjestu www.croatianhistory.net/etf/kurziv.html.

Epistula Croatica autorski je doprinos Filipa Cvitića kojim je znakovlje ugate glagoljice prilagođeno za rad na računalima. Znakovi su dostupni za pregledavanje i preuzimanje na mrežnom mjestu www.fabula-croatia.com.

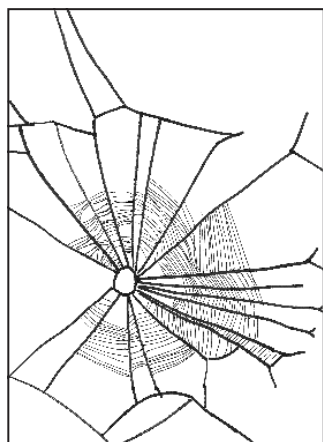
Prilog 3. Pauci pod utjecajem različitih opijata.

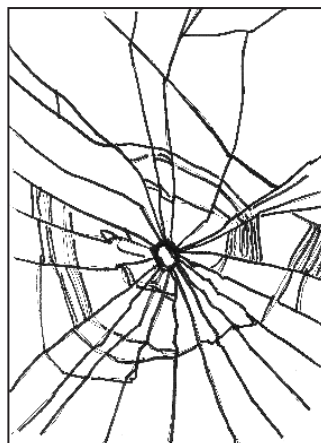
normalno stanje

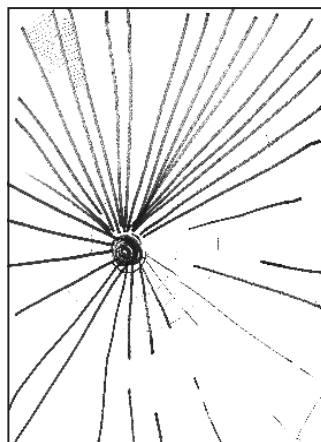
kloral hidrat

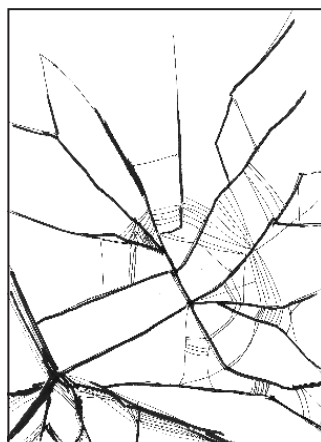
marihuana

ekstazi

LSD

kofein

Crteži izrađeni po Witt, Peter; Rovner, Jerome, *Spider Communication: Mechanisms and Ecological Significance*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1982.

POGOVOR

Život kao neprekinuta igra

Alikvot Jasne Horvat, književnice i znanstvenice, renesansne autorice u vječnoj potrazi za znanjem, saznavanjem i otkrivanjem nepoznatog na presjecištu prošlosti i sadašnjosti na mnogo je načina slojevit roman koji svojom unutrašnjom organizacijom provocira brojna, uvelike i divergentna čitanja.

Plejada likova okupljena je oko onih za koje nam se čini da žive u sadašnjosti i onih za koje nam se može učiniti da su živjeli u prošlosti, ali zapravo u nekom cikličnom svijetu kakav je svijet *Alikvota*, još uvijek žive u svojoj intenzivno živoj sadašnjosti. Predstavnik sadašnjosti, ali istovremeno i mostova, je Dane Puljiz, u svom nastojanju da razumije sraz zapadnoeuropske i osmanske kulture, koji taj sraz pokušava proživjeti putovanjima svijetom za koje tek malobrojni pokazuju tračak razumijevanja, jednostavno zato što se ta traženja ne uklapaju ni u svakodnevicu koja se očekuje ni u pitanja koja se većini čine relevantnima. S onu stranu njegova puta stoje Vasco da Gama i Melek Jaša, obojica izrasli iz legende, ali uloga podijeljenih drugačije nego što bismo očekivali. Snaga i odlučnost, kao i primanje i davanje, a onda i dijeljenje bez ostatka, na strani su nasilno odvedenoga, u početku poniznoga, izrasloga iz vlastite sjene, Dubrovčanina Melek Jaše, a ne velikana svjetske

povijesti Vasca da Game. Ukotvljen u svim dostupnim tekstovima, počev od studije Vladimira Mažuranića “Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji god. 1480.-1528. i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća” iz 1925, a onda i povijesno-pustolovnog romana Ivane Brlić Mažuranić “Jaša Dalmatin: potkralj Gudžerata” iz 1937, ali izgrađen od tkanja imaginacije i poetske zasanjanosti, *Alikvot* je učeno štivo koje istovremeno omogućuje i čitanje s ključem, ali i intuitivnu avanturu (re)kreiranja teksta. Plovidba je to od Osijeka i Slavonije do Dubrovnika, a onda, očekivano, dalekim svjetskim morima u nepoznate krajeve.

Prošlost oživljena u romanu relevantna je za sadašnjost. Prošlost je to koja, zbrojena i pomnožena, sa sadašnjošću tvori cjelinu na način kao što alikvot zajedno s brojem kojega je alikvot tvori cjelinu, neodvojiv od njega u tom specifičnom odnosu povezanosti, a opet svoj, samostalan u svojoj cjelovitosti i jedinstvenosti. U njihovu se prepletu uz već spomenute likove smještaju i brojni drugi, koji čitatelja uvode u avanturu, bilo da je riječ o naizgled sasvim običnoj Ružici koja je sve samo ne obična, bilo o matematičkim mudracima kao što su Pitagora, Eratosten ili Ulam. O kome se god radilo, u samom je središtu u svakom trenutku pripovijedanje o fraktalima života odabranih pojedinaca koji su se, prema autoričinu mišljenju, bez ostatka predali vlastitim vizijama i vlastitu vremenu. Svjetovi gledani njihovim očima predstavljaju svjetove generacija koje se nadopunjuju i preklapaju, svjetove koji od nerazumljivih postaju bliži, ako ne i sasvim naši.

Poglavlja u knjizi naslovljena su glagoljičkim slovima koja istovremeno predstavljaju brojeve, redom umnoške neparnih prostih brojeva. Podijele li se brojevi kojima su označena poglavlja bez ostatka trima prostim brojevima (3, 5 i 7) i jednim složenim brojem (brojem 9), dobiveni kvocijenti upućuju čitatelja na jedan ili više mogućih epiloga. Čemu takva konstrukcija? Igre radi, i one intuitivne, kakvu može razumjeti većina, nerijetko nesvjesna da u svakoj igri postoje pravila, i one matematičke, koja je dostupna samo odabranima, onima koji

su svladali strah od matematičkih simbola i apstrakcija ugrađen u tolike druge. Svjesno ili nesvjesno, u svakoj igri, pa tako i u ovoj, prihvaćamo pravila prihvaćajući svijet u kojem se igra oblikuje. *Alikvot*, autoričin prvijenac, vjerojatno je upravo zbog svoje složenosti i slojevitosti u tolikoj mjeri odraz njezina intuitivnog i intelektualnog svijeta, zamišljen i ostvaren kao metatekst vođen matematičkim načelima, ovdje predan na odgonetavanje strpljivih.

ANITA PETI-STANTIĆ

Nakladnik
ALGORITAM d.o.o.
Zagreb, Harambašićeva 19

Za nakladnika
Neven Antičević

Glavna urednica
Ana Briški Đurđevac

Lektura
Anta Peti Stantić

Grafički urednik
Davor Horvat

Obrada i prijelom
Algoritam DTP

Tisak
Denona d.o.o.

Naklada
1000 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem
866581

ISBN 978-953-316-689-6